

Сметана: живот и дела, 1924.

Садржај

I Живот

Родитељи и предци

Детињство и први додир са музиком

Праг

Гетаборг, нова искуства, нове чежње

На родној груди, путем ка слави. Смрт

II Дела

III Сметана и музички геније Славенства

782.071.1
(437.1):
929

9/10

МИЛОЈЕ МИЛОЈЕВИЋ

СМЕТАНА

ЖИВОТ И ДЕЛА

1924

С. Б. ЦВИЈАНОВИЋ, КЊИЖАР

БЕОГРАД

SAVE THE FOLIO VEC'S
CENTRAL INFORMATION BUREAU
DOKUM. ...
Inv. br. ~~5473~~
SIGN. ...

~~397~~
~~34~~

МИЛОЈЕ МИЛОЈЕВИЋ

С М Е Т А Н А

ЖИВОТ И ДЕЛА

2

1924

С. Б. ЦВИЈАНОВИЋ, КЊИЖАР

БЕОГРАД

СМЕТАНА

Jan. 6
39 284

Штампарија „ПОЛИТИКА“ у Прагу.

Франтишек Сметана.
По портреу Ант. Махека из 1832 године.

910

ИДЕЈИ БРАТСТВА СВИЈУ СЛАВЕНА.

*Žij blaze, moje nade vše
milovaná vlasti, moje krásná
veliká, jediná vlasti.*

B. SMETANA.

САДРЖАЈ.

I. Живот	7—71
Родитељи и предци	7
Детињство и први додир са музиком	13
Праг	21
Гетаборг, нова искуства, нове чежње	41
На родној груди, путем ка слави. — Смрт	51
II. Дела	71
III. Сметана и музички геније Славенства	112

САДРЖАЈ

1-71
7
14
21
41
81
71
112

Жанот
Романс и драма
Драмско и прозаичко
Историчко
Литературно и уметничко
На постојећем и будућем
И. Лекс
И. Сметана и музички театар

Барбора Сметанина.
По портреу Ант. Махека из 1832 године.

І. Ж И В О Т.

Сметана је још од своје прве младости био уметник највише снаге, и за њега музика није никада била „игра звукова“ ради задовољења чула слуха...

Зденек Неједли: Сметанине опере.

Р О Д И Т Е Љ И И П Р Е Д Ц И.

Беджих Сметана, композитор Продане Невесте и симфонијског циклуса *Má vlast* — Моја домовина — пореклом је из породице занатлија. Његов деда, по оцу, Вацлав Сметана, био је качар у своме родном месту Садови и свој век је провео живећи уједначеним животом занатлије осамнаестог столећа да умре, још млад, у четрдесет и осмој години живота, 1779 године. Отац његове старемајке Лудмиле, Вацлав Конаровски, био је исто тако занатлија. И он је живео у Садови, граду који ће да игра тако видну улогу у историји немачог и аустријског царства и под чијим ће се зидинама 3 Јула 1866 године решити судбина Аустријанаца у рату са Немачком. Занат Вацлава Конаровског био је поетич-

нији од заната Вацлава Сметане. Конаровски је био млинар. Дани и ноћи његовога живота протицали су у природи, међу срдачним сељанима. То је било доба када се причало о мистеријама и тајнама кутова у млиновима, које ће доцније тако живо да опева Франц Шуберт у својим песмама: Млинарове песме.

Вацлав Конаровски је живео у значајно доба када је бесмртни Јохан Себастијан Бах славио Бога моћним звуцима својих Кантата, Мисе и Пасија; када је Бохуслав Чернохорски, звани Padre Воѐто — у Асизиу био учитељ Тартиниу, а у Прагу — где је заузимао положај оргуљаша у цркви Светога Јакова-Глуку и читавој плејади композитора осамнаестог века. Рођен у седамнаестом столећу, 1656 године, Вацлав Конаровски умро је исте године које је и Хендл компоновао свој ораториум Јуда Макабејски, 1746.

И Сметанин отац, Франтишек, био је занатлија, као што је био занатлија и отац његове мајке Барборе, Јан Линек.

Франтишек Сметана, десето и последње дете из брака Вацлава Сметане и Лудмиле Конаровске, био је човек лепих духовних преимућстава. „Иако беше поникао у сиромашној по-

родици имао је врло префињена, аристократска осећања. Веселе нарави, одличан стрелац, био је на далеко чувен са свога необично доброга вида.“ Свој живот Франтишек Сметана је провео у вредном раду и успео је, благодарећи једино своје уморност, пронајљивости и окретности, да постане и доста имућан човек.

Вацлав Сметана је хтео да му се син ода шумарском позиву; мали Франтишек, међутим, имао је сасвим друге амбиције; пиварски занат му се више свиђао. Тек што је напунио тринаесту годину, још неискусан, бистар али неписмен, Франтишек се отиснуо од очевога дома у свет. Најмио се у некога пивара и служио одано, предано. Амбициозан, честољубив осећајући инстинктивно своје способности мали Франтишек се отимао, хтео је напред и сваким даном је и ишао напред. Чим је дошао у додир са вршњацима међу којима је било и писмених дечака, осетио се униженим што је неписмен. Тајно, да другови не опазе, Франтишек је потражио учитеља, и нашао га је. Крадомице је одлазио на часове и велико је изненађење било за његову околину када се сазнало не само то да је неписмени Франтишек научио да чита и да пише, него да је савладао и свирање на

виолини. Неки чудни инстинкт нагнао је оца композитора опере Пољубац да се лати виолине и да — и ако мали, бојажљиво извије са виолинских жица звуке који ће његовом сину, Беджиху да буду једина радост и једини циљ живота. Код истог учитеља који га је оспособио да чита и да пише, Франтишек је научио да влада и виолинским гудалом, не као виртуоз, ни професионални музичар, већ као човек у чијем бићу титра негде геније његовог сина, Беджиха. Отац Беджиха Сметане „страсно је волео музику и најмилији композитори били су му Плејел и Жировец“. Над колевком Беджиховом у сумрак мора да су се таласали звуци Жировецових Ноктирна и Плејелових Серенада, и не једанпут само дете је мора бити уснуло, несвесно очарано лепотом звукова.

Чим је Франтишек завршио те прве „науке“ и постао *podstarší* — надзорник — пошао је у службу: у Праг, Добжане, Пилзн. Радио је, био је штедљив и када је стекао нешто новаца узео је под закуп пивару у Хвалковицу. Наполеонове ратови су га нагнали да се повуче у Шлеску. У Шлеској је стекао доста новаца и са 100.000 златника вратио се у отаџбину као искусан пивар да улази у предузећа, увек

Литомишл.

одважан, и да се диже и да пада, нарочито 1811 године, за време државног банкрутства. Био је и директор пивара кнеза Дитрихштајна у Новом Месту, затим и пивара: графа Валдштајна у Литомишлу и графа Чернина у Јинджиховом Храдцу. Неко време је живео и као малопоседник на своје имању, које је 1845 продао, да после продаје имања опет предузме пиварски посао у пивари графа Траутмансдорфа. Последње дане свога дугог живота испуњеног радом, Франтишек Сметана је провео код свога сина, Антонина, пивара у Новом Месту. Умро је 12. Јуна 1857, исте године које је Беджих Сметана компоновао, као диригент филхармоније у Гетаборгу, у Шведској, своје Скице, посвећене Клари Шуман.

Лик Франтишека Сметане имамо сачуван на портреу, који потиче од кичице Антонина Махека, рађеном 1832 године. Портре преставља Франтишека Сметану у господском оделу, донекле само кроја Првога Царства. Висок оковратник, из „поше“ се извија златан цвет са златним листићима, а место прашника блиста драги камен. Лице дуго, обријано, доста мршава, на коме се истиче прилично развијен нос. Око усана уздржан осмејак човека ведра духа, а из очију

избија јасан непомућен поглед. Коса, доста дуга, покрива чело и пада по слепоочницама увијена у увојке.

Франтишек Сметана се три пута женио. Из првога брака није му остало порода. Друга жена, Лудмила Екснерова, ћерка јаромершког председника општине изродила му је шест кћери; а у трећем браку, са Барбором Линковом ћерком Јана Линке, властелинског жокеја из Хоржица, имао је петоро деце, три сина и две кћери, од којих је најстарији био Беджих.

Антонин Махек израдио је и портре Сметанине мајке, 1832 године. Барбора Сметана је, судећи по портреу, била витка жена. Обучена је у скупоцену свилену хаљину украшену чипкама. На глави јој је велики чипкани шешир испод кога су на слепоочницама извучени велики увојци косе. Крст на ланцу два пут обвијеном око врата, на руци прстење, а у руци држи златом извезену торбицу од велура. Умрла је 1864 године.

ДЕТИЊСТВО И ПРВИ ДОДИР СА МУЗИКОМ.

Беджих Сметана је угледао сунце 2 Марта 1824 године у Литомишлу, у згради пиваре графа Валдштајна. Кажу да је његов отац на вест о рођењу првога сина после шест кћери у екстази заиграо у дворишту пиваре. То је била прва радост човека који ипак, када му син буде био стао на снагу, неће имати довољно ширине погледа и пустиће свога миљеника у свет, без помоћи, само с тога што је томе детету на рођењу било суђено, да буде музичар. А мајка? — Она је причала како јој се на неколико дана пред порођај јавио анђео и како јој је тај анђео рекао да ће родити сина коме мора наденути име Беджих, ради успомене на свога, у рату несталог брата, који је носио исто име.

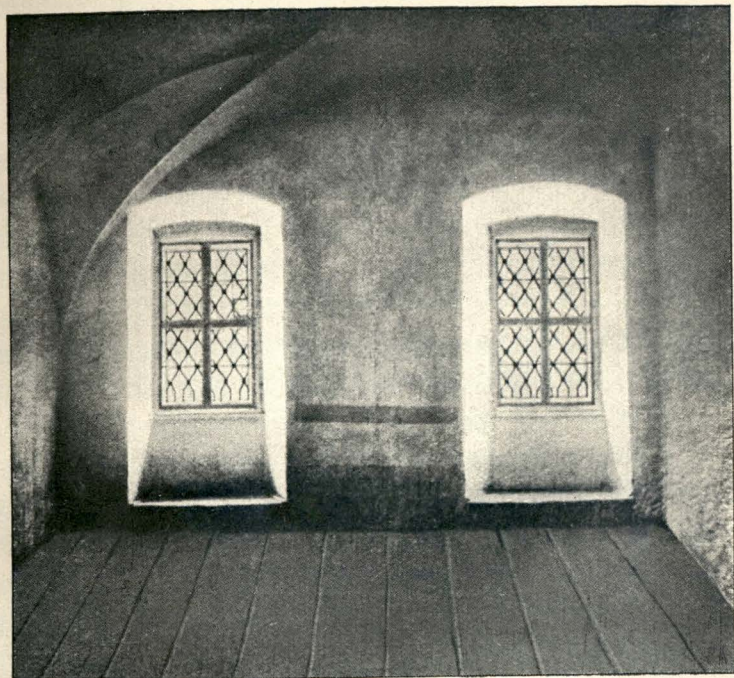
Мали Беджих је растао окружен милоштом и моћним сводовима масивно зидане куће у којој се родио. Весео, пружао је руке ка замку графа Валдштајна, који је био преко пута пиваре, када год би га мајка принела прозору.

Као и Волфганг Амадеј Моцарт, бесмртни аутор Дон Хуана и Фигарове Свадбе

и Лудвик фан Бетховен, гениални синтетичар свију одлика генија музичке уметности који су му предходили, творац „Девете“, *Missa Solemnis* и *cis-moll* гудачког квартета, као толики други музичари од генија и Беджих Сметана је у своме најранијем детињству показао знаке особитих музикалних наклоности. И то је обрадовало Франтишека Сметану. Мали Беджих добио је учитеља, Антона Хмелика, који га је поучавао свирању на виолини и после неколико месеца мали прстићи Беджихови су скакутали по жицама инструмента. Што се тиче клавирских студија, Беджих Сметана, који ће да постане један од највећих виртуоза на клавиру свога доба, јединствени интерпрет Шопена и Шумана, сам је причао да је као дете веома нерадо пришао клавиру: „Отац ме је повукао за ухо, наредио ми је да клечим, и тек сам после тога пошао на први час из клавира.“ Али чим је осетио тајне клавирског инструмента, чим је осетио пуноћу звукова и могућност слагања звукова у вишетона сазвучја, Беджих је сав свој интерес обратио томе инструменту. На њему је он, у часовима осаме, тоновима оживљавао нежне визије свога петогодишњег духа, и — чудна околност — у својој

Кућа у којој је рођен Сметана.
Грофовска пивара у Литомишлу.

Соба у којој је рођен Сметана
у пивари грофа Валдштајна.

свести Беджих Сметана је до смрти сачувао урезане: једну полку и један галоп које је његова млада машта у то доба — 1829 године — сложила.

Као виолиниста Беджих је већ у петој години узимао учешћа у домаћем музицирању. Као клавириста ступио је био пред публику први пут 4 октобра 1830 године. Тоба дана су студенти у Литомишлу организовали свечаност у част рођендана цара Франца I. Сметана је свирао клавирски аранжман увертире за велику оперу Францускога композитора Обера „Нема девојка из Портичија“. Успех је био огроман. Аплаузу није било краја. Нико се није мицао са места. Сва публика је тражила „zázračné dítě“ — ово „чудо од детета“ — хтела је понова да га види и на подиум га је, најзад, извео лични секретар графа Валдштајна, Шоуша. Од тога тренутка мали виртуоз Беджих био је сталан и омиљен гост у дворцу свога господара и властелина.

Али отац је желео да му син изучи и школе. У Литомишлу, у Јинджиховом Храдцу — куда се 1831 године преселио Франтишек Сметана, Беджих је свршио основну школу. 1835 године га налазимо у Јихлави, где је ђак првог разреда

17

SAVEZNO IZVRSNO VEĆE	
CENTAR ZA INFORMACIJU I	
DOKUMENTACIJU I	
Inv. br.	8473
SIGN.	

гимназије, тако звана parva. Parva му, изгледа, није ишла од руке јер њу је похађао и 1836—1837 и у Немачком Броду, куда га је отац послао ради изучавања немачког језика. Немачки језик је Беджих тако савладао да је за дуги низ година њиме владао несравњено боље него својим матерњим језиком. Још 1860 године писао је из Гетаборга Др. Лудовику Прохаски, уреднику музичког часописа „Далибор“ да му је жао, што ни до тога тренутка није успео да савлада „материнску реч“ и моли Прохаску, да му опрости за граматичке и ортографске грешке у писму, писаном на чешком.

Од 1837 — 1841 Сметана је завршио све разреде гимназије: II, звани principie и III, звани gramatika у Немачком Броду, а IV. (syntaxis) похађао је у академској гимназији у Прагу, којој је на челу стајао чувени слависта и филолог Јозеф Јунгман. У Прагу је за друга имао у истом разреду и Едварда Ханзлика, будућег музичко-естетског диктатора у Бечу, противника вагнеровских идеја, традиционалисте и проповедника естетског начела: да се музички лепо огледа у облику оживљаваном помоћу тонова и да тонови немају друге намене него да у нашој свести буде звучне преставе. Четврти разред је

OUVERTURE
Pour le Piano
composée et dédiée
a
Mademoiselle Mademoiselle
Katharina Kolar
par
Frédéric Smelana

OUVERTURE

*Je villegner fur papier qui est un peu défectueux, en
juin 1842 je l'ai écrit sur des feuilles séparées, et
enfin je l'ai écrit sur ce papier, si ce n'est pas
le cas, il faut le faire imprimer à la fois sur
papier et sur carton, et le faire coller.*

*Prag le 22. Octobre 1842, le
Frédéric Smelana*

Насловни лист Сметанине Увертире,
компоноване 1842 у Пилзну.

завршио у Пилзну, на гимназији у којој је био професор његов стриц Јозеф Франтишек Сметана. Хумане науке: *poësis* и *ghetorica*, изучио је исто тако у Пилзну од 1841—1843.

За све време свога школовања Сметана није престајао да се интересује и бави музиком. Осим Хмелика у детињству су му били учитељи и одличан виолиниста и оргуљаш Икавец у Јинджиховом Храдцу и Матух, у Јихлави. Али Праг му је 1840 у томе погледу дао више него иједан град у коме је Сметана дотле живео. Велики талас гомиле која је журила ка Жофину, где је војна музика давала концерте, захватао је и Сметану. Тамо је Сметана чуо велики број значајних музичких композиција, урезивао их је у свест и код своје куће стављао их је на нотну хартију, у аранжману за гудачки квартет, да их, тако удешене, изводи са својим друговима. Тада је почео и да компонује, и написао је *des-moll* гудачки квартет. Све се то није допадало оцу Франтишеку и што се Беджих Сметана једнога дана нашао у Пилзну има да захвали само својој меломанији. Отац је мислио да ће строги стриц Јозеф Франтишек моћи да истера младом занешењаку „бубе из главе“. Али добри Франтишек се преварио. Имало је

нешто јаче и од строга стрица и од забри-
нутог оца. То нешто била је искра божја која
је букнула и коју је само Бог могао да угаси.

У Пилзну је Сметана, и ако затворен у кон-
викт премонстратенске гимназије, налазио и вре-
мена и воље да свира и да компоњује. Чак шта
више, један од професора, патер Бер, увео га
је и у пилзенска друштва која су се дивила ње-
говом свирању на клавиру. А млади студент је,
са поносом седао за клавир да свира своје полке:
Лујзину, Јиржинкину, Маријину, или своје галопе:
di Bravoura, des Bayadères, Емпромптија, Menu-
etto, Кадриле и увертире у с-moll-у и А-dur-у.
Те композиције, писане невештом руком недо-
вољно технички образованог музичара, Сметана
је, разуме се, доцније строго критиковао. Увер-
тиру у с-moll-у хтео је да спали, али је није
спалио само за љубав једне девојке чије су очи
биле продрле дубоко у његову душу и запа-
лиле у њој пламен велике љубави. Та девојка,
то је била Катарина Отилија Колар, коју ће
Сметана после неколиких година верне љубави
да одведе пред олтар.

Интересантна је примедба, коју је Сметана
1848 године написао на корицама манускрипта
за ту увертиру у с-moll-у: „Компонована 1842

године у Пилзну, у потпуном мраку духовног
музичког образовања и од смрти у пламену са-
чувана једино по наговору поседнице, која је
желела да сачува ово дело као куриозитет ком-
позиције компоноване природним даром.

Праг 22-ог Новембра 1848, при про-
читавању старих музичких комада.

Фридрих Сметана.“

Успеси које је Сметана доживљавао на музич-
ком пољу, и као извођач и као музичар-стваралац,
и, не баш велики али ипак, неуспеси у раду на
науци учинили су више него ишта друго да се
судбина младог уметника одлучи. Сам Јозеф
Франтишек Сметана је саветовао своме брату
да не стаје више на пут жељама свога сина и да
не захтева упорно да Беджих постане чиновник.
Тако се Беджиху Сметани остварио сан, уз једну
огромну жртву: пошавши 1843, и по други пут,
из очевога дома за Праг, у град који га је при-
влачио свом снагом, коме је хрлио као жедан
путник ка оазису, он је из очевога дома понео
само благослов и ништа више. Једно, што је
био незадовољан избором музичарског позива;
друго, што у том тренутку није баш најбоље
материјално стајао, Франтишек Сметана је пустио

сина у свет без икаквог обећања да ће га материално помагати. И када је Сметана 3 Октобра 1843 године понова стао на прашко тле, његово је срце било пуно али не и његови џепови. Сметана се обрео у Прагу као пуки сиромашак. Шта је то марило. Млади идеалиста је успео. Кроз његову душу брујале су хармоније, а његове очи гледале су кроз наочаре, које је Сметана већ тада носио, са поуздањем, са вером у будућност.

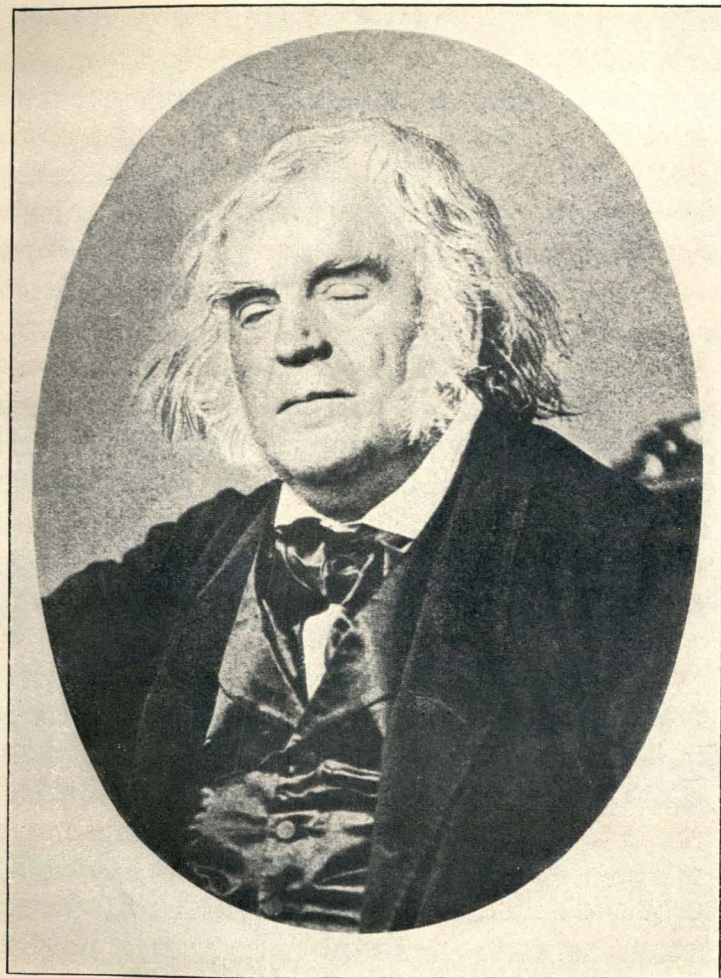
Сметана у 1843 године.

П Р А Г .

Сметана је ишао беди у сусрет. Да није било виолинисте Јозефа Несвадбе и породице Колар са којом је Сметана већ у Пилзну, па и раније још, био у пријатељским односима, смрт од глади закуцала би на врата убогог ђачког собичка будућег музичког великана. Они су га препоручили Јозефу Прокшу, чувеном клавирском педагогу. Слеп од своје тринаесте године Прокш је, благодарећи своме педагошком и музичком таленту, отворио у Прагу 1830 године клавирску школу под именом Musikbildungsanstalt која је убрзо добила висок реноме. У тој школи учила је музику и Катарина Колар. Она је имала да постане и школа у којој ће Сметана систематским радом да савлада принципе музичке технике. Када су довели Сметану Прокшу, и када је Сметана сео за клавир и почео да свира, Прокш је сазвао своје ученике и представио им је свога новог ђака са жељом да им он послужи за пример, тако је зрело, смишљено, музички проживљено свирао млади Сметана. Несвадба је увео Сметану и у друштво „Concordia“ које је било средиште око кога су се у то доба окупљали

сви уметници Прага. У томе друштву познао је Сметану и директор конзерваториума Беджих Китл. Благодаревћи Китлу, Сметана је постао 1844 године домаћи учитељ музике у дому графа Леополда од Туна и Хоенштајна.

Пуне четири године Сметана је остао у дому графа Туна и боравио је са том симпатичном породицом било у Прагу, у Јунгмановој улици број 36, или у замковима Ронспергу и Новом Бенатеку. На многим композицијама из тога доба стоји записано: Von герос. То је било осамљено место у шуми која је покривала простор око замка Нови Бенатек и Сметана се повлачио у тај мир да би оживљавао своје снове. А тада је, као и до тада и као што ће увек чинити, сањао свом интензивношћу своје бујне маште, свом снагом свога музичког генија. И компоновао је, између осталог и једну Сонату за клавир, и Прелудије за оргуље, и песме: Поглед моје драге, Збогом и Уображење. Многе од композиција из тога доба или су педагошке намене, или имају везе са приватним животом у породици графа Туна у толико што су композиције рађене „за прилику“, као на пример Свадбени Комади у част венчања Марије од Тун и Хоенштајна са графом Јаном Лекс од Ерентала.

Јозеф Прокш
(1794—1864).

Први Сметанин учитељ теоријских предмета.

Сметана је у то доба познао и Роберта Шумана, најизразитијег преставника музичког романтизма деветнаестог века, аутора Карневала и Симфонијских етида, који је са својом женом Кларом боравио 1846 године у Прагу.

Да ли је Сметана био задовољан својим животом? Да ли је у својим композицијама из тога доба гледао остварење својих идеала? Не. Пошто је, благодарећи Прокшу, ушао дубље у суштину и тајне музичке уметности и пошто је, живећи осигураним животом у дому графа Туна и даље се развијао самосталним радом, Сметана је осетио потребу за новим подвизима, гонило га је нешто у свет, у масу, требало му је додира са дахом великога живота, да би му дух добио још већи полет, да би уопште доспео до циља.

До циља? Где је тај циљ?

Да ли је он у љубави за Катарину Колар, која је била цела у његовом срцу, иако још далеко од њега, и којој је посветио велики део својих композиција из тога времена?

Да ли је тај циљ у идеалу извођача, пианисте, који се уживљује у туђа дела, који проживљује та туђа дела и који оживљује један део свога бића интерпретујући их?

Или је тај циљ у тежњи за великим, личним стварањем, за отварањем свога рођеног срца пред човечанством?

Сметана у томе тренутку није знао где му је циљ. Осећао је само једно: да мора да се растане са породицом Тун, да мора да каже збогом скровитоме *Wop heros*, да мора понова у живот борбе и беде, да би настало нешто друго од онога што је било.

1 Јуна 1847 он је слободан и опет је у Прагу, а већ после два месеца, 7 августа, приређује концерат у Хебу. Одлучио се да концертовањем заради потребан новац за оно време које је предвиђао као потребно да би могао да створи крупнија дела.

Интересантан је програм тога концерта: Бетховен је био заступљен првим ставом своје *As-dur* Сонате; Менделсон — Бартолди двема песмама без речи, у *E-dur*-у и *C-dur*-у, затим и својим *Presto* у *fis-moll*-у; Шопен је био на програму са двема Етидама; Лист са својом Серенадом, а сам Сметана својом прерадом чешких народних мелодија коју је израдио те исте године. Ни тај концерат, ни други који је приредио у Прагу 17 децембра исте године није испунио наде младог уметника. Иако је био виртуоз од

ванредне музикалности, један од најутанчанијих интерпрета*) композиција романтичног стила и монументалне лепоте дела класичара, ипак није успео да концертовањем обезбеди себи живот. Његова отаџбина је још стењала под туђинским јармом. Још је царевао дух аустријске културе над Прагом. Метернихов систем је био директива по којој се ишло. Уз то: Сметана је био Чех, а *nemo profeta...* ни са Сметаном није чинио изузетак. Међутим ваљало је предузети нешто. И Сметана се одлучи да, по угледу на Прокша, отвори своју музичку школу у Прагу.

Прокш, који је за Сметану имао оданих сим-

*) У Прагу је Сметана први пут свирао 9 марта 1845 на четвртм концерту Прокшове школе, Рондо из IV концерта од Херца за четири руке, са Катарином Колар. Затим у више махова у абонентним концертима Хофмановим, изводећи клавирске партије камермузичких дела Онслова, Калкбренера, Бетховена (квинтет ор. 16) и Шуберта (Трио ор. 100). Критичар „Боемије“ га овако приказује: „Треба нарочито истаћи г. Сметану, ученика г. Прокша, који одлично свира на клавиру и који се показао као пианиста израђене технике, укуса и здравог схватања. Свирао је... сјајно... знао је, према потреби и дискретно да се подчињава.“ На другом месту: „У трима комадима (Калкбренов *Septuor* ор. 32, Бетховенов *Quintett* ор. 16 и Шубертово *Trio* ор. 100) клавир је свирао г. Сметана — исто је значајан подхват код тако обимних дела — и то, не узимајући у обзир одличну технику, мирно и смишљено, без гиздавих гестова, идући једино за немаскираном искреношћу израза, са оном савесношћу која је добродошла увек а нарочито у камермузичком свирању“.

патија пропратио је, у писму своме брату, на следећи начин објаву Сметанину да отвара своју музичку школу „... У исти мах интересантно је да г. Фридрих Сметана — један од мојих приватних ученика — објављује отварање своје музичке школе на основи мога система. Како се код њега стално опажа нагињање ка национализму који је постепено узео маха, то ће он у најгорем случају тиме да постане само мој преводилац на чешки језик, што ми је драго, јер тиме ће извести он оно што је до душе и моје начело, али што не иде у оквир мога органа. У његовом рођеном интересу је, у осталом, да много мање пажње обрати „органу“ а много више да се заинтересује начелом, да не би пре времена морао да открије пукотине на кући.“

Ово писмо има двојак интерес. Пре свега оно јасно показује да Прокшу није била баш најпријатнија конкуренција Сметане, уметника у чији талент он никада није сумњао; затим, и још и више, с тога што се у овом писму први пут истиче да Сметана „нагиње ка национализму који је постепено узео маха“. Сметана је и дотле био доста близу чешком духу, али је много ближи био стилу Роберта Шумана и серафимској јас-

ноћи Волфганга Амадеја Моцарта. Шопен, Менделсон исто тако водили су руку Сметанину. Али пада у очи да је Сметана у истој часу када је отворио своју школу, у децембру 1848 компоновао и два патриотска марша: Марш легије студената чешкога универзитета и Марш народне гарде. Ваздух је био заталасан. Крупни су се догађаји одигравали у политичком животу Европе. Национални индивидуализам се помаљао; помаљала се и свест о националним правима и лепоти националне слободе. И Сметана је у томе часу осетио оно што је тако јасно формулисао у већ поменутом писму Др Прохаски из Гетаборга, да је „и телом и душом Чех“ и да се поноси „бити синем наше славе“...

Од одлуке да отвори своју музичку школу до остварења те одлуке имало је да прође доста времена. Осим тога Сметана је имао да одклони многе сметње, између осталих једну од највећих: да пронађе новац потребан за инсталирање школе. Али где да га пронађе?

У то време кроз целу Европу било је са поштовањем спомињано име великог уметника на клавиру и композитора Франца Листа. И Сметана је био један од обожавалаца Листових.

Почетком 1848 компоновао је Six Morceaux caractéristiques pour piano, обележио их је као своје прво дело, opus 1, чиме је хтео да збрише сва дотадашња своја дела која су значила покушаје, лутање, и посветио је ту збирку композиција Францу Листу. Писмо којим је он послао композитору Данте — симфоније свој opus 1, и којим га моли да прими посвету значајно је за Сметану и оно гласи:

„Имајући пуно вере у Вашу великодушност и доброту, која је у целом свету позната, усуђујем се посветити Вам ова мала дела мога духа. Требало је, до душе, да Вас прво замолим за одобрење; али непознат, чак и у кругу својих најближих, смео сам себи дозволити овај корак само с тога што ће сама композиција показати да ли је достојна да је примите или није тога пријема достојна. Али дозволите ми да Вам пре свега кажем шта ме је нагнало да се обратим на Вашу доброту:

Од детињства још бавио сам се књижевним студијама, и био сам принуђен, упркос својим наклоностима ка музици, музиком да се бавим само ради разонођења и задовољства; а и шта сам знао о њој! У својој седамнаестој години нисам знао ни шта је cisis, ни шта је deses,

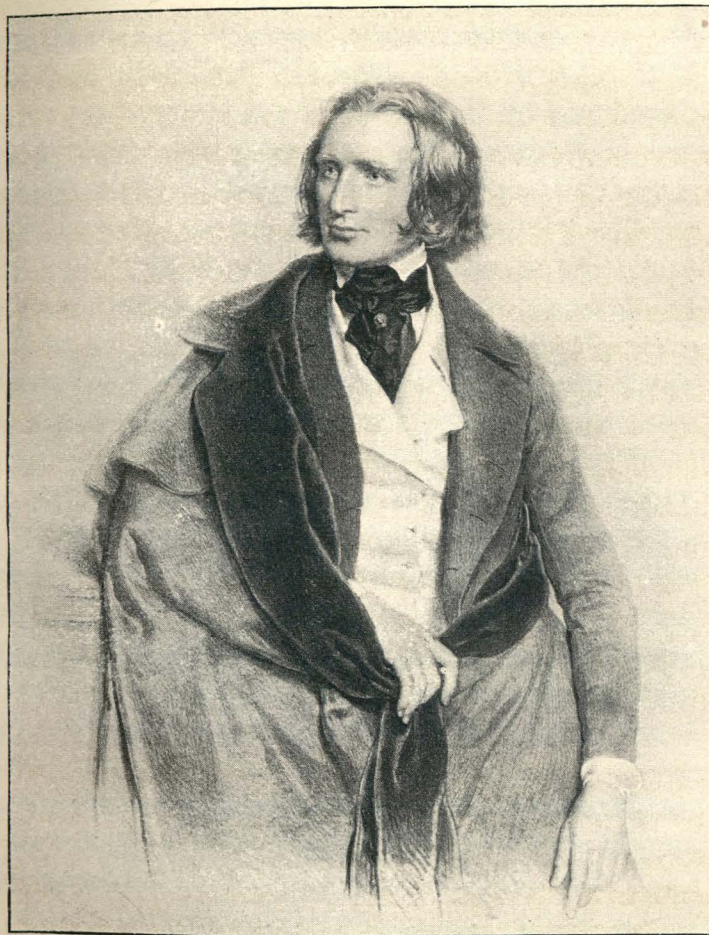
а наука о хармонији била ми је потпуно непозната иако сам, без обзира на то, и компоновао!?

У деветнаестој години раскинуо сам ланце којима сам био привезан за студије и посветио сам се са великом вредноћом музици, руковођен спремним учитељем, Јозефом Прокшом у Прагу. Сада ми је 24 године и располажем приличном лакоћом писања, пошто сам прошао све студије музичке технике и израдио приличан број задатака. Али своје часове морао сам скупо плаћати и како сам сиромаш, без помоћи, без пријатеља, то ми је тек ове године испало за руком да, живећи повучено, заштедим нешто новаца од зараде коју сам добио концертовањем и давањем часова, — њих сам прибавио благодарјећи томе што су моје скромне способности пале у очи, — да би могао да исплатим један део својих заосталих дугова. Али када ћу бити у могућности да исплатим и други део?

Од својих кондиција добијам 12 форинти месечно, што износи управо толико колико је потребно да се не умре од глади. Своје композиције нисам могао штампати, јер бих штампање морао плаћати својим новцем, а толико, на жалост, нисам у стању да заштедим. Потражио сам био

и препорука, добио сам и обећања; али до сада — нико још ништа није учинио за мене. Морам признати да сам био врло близу очајању када сам сазнао, да су моји родитељи материално толико посрнули да су доспели готово до просјачког штапа! О, мој драги господине, шта све нисам чинио да би им помогао! У својој беди, без изгледа на помоћ, без пријатеља, проструја кроз моје мисли као муња — име Лист на једном музичком комаду који је лежао на столу покрену ме, да се Вама поверим, уметнику коме нема равна, о чијој великодушности говори цео свет. Да би Вам приказао своје скромне способности, компоновах ове карактере као свој први орпус, који ће ме можда — ? извести пред јавност! И сада стојим пред Вама молећи Вас да будете добри примити ово дело и учинити да буде штампано. Ваше име ће отворити пут овом делу међу публику. Ваше име ће бити извор моје будуће среће, моје вечите благодарности! Да ли ми је дозвољено да се томе надам? Немогуће ми је описати своје нестрпљење и свој страх док Ваша одлука не стигне, и молим Вас не одлажите је и не дајте да паднем у страшно очајање.

Али усуђујем се да Вам се обратим још јед-

Франц Лист.

ном молбом: мој садашњи положај је стра-
шан, Бог нека сачува сваког уметника од та-
квога положаја! — Па ипак врло би лако себи
могао да осигурам опстанак који би ме учинио
најсрећнијим човеком на свету, када бих био
у могућности да испуним једину жељу коју имам,
на име: када би ми ко могао помоћи у одлуци
коју сам донео да би своје сироте родитеље
могао неговати до краја њиховог живота. Та
одлука је у овоме: желим отворити Музичку
Школу. Ова која у Прагу већ постоји*) броји
100 ученика; она коју је лане отворио један му-
зичар — иначе сасвим обичних способности**) —,
има за годину дана свога опстанка већ преко
80 ученика, што чини да њихови подузетници
зарађују око 400 флоринти месечно. Када би,
дакле, бар толико новаца имао да најмим стан
и да набавим бар два инструмента, мој опстанак
је осигуран, моји родитељи под мојим кровом,
а ја? — најсрећнији човек на свету! Ја сам и умет-
ник — стваралац и извођач али — немам свога
инструмента. Један од пријатеља дозволио ми
је да вежбам код њега; моја судбина заиста
није завидна.

*) Школа Јозефа Прокша.

**) Музичка школа Јозефа Јиранека отворена 1847.

С тога сам слободан, излажући се опасности да у Вашим очима изгледам наметљив, да Вас замолим за позајмицу од 400 флоринти, а својим животом јамчим да ћу Вам их вратити. Никога немам који би могао јамчити за мене, осим себе сама — своју реч, која ми је, пак, света и због тога је можда сигурнија него 100 жираната. Немојте, молим Вас, хрђаво да разумете ову слободу; никоме на свету, осим Вама, нисам поверио своју беду, своју сиротињу. Кома би се уметник и могао поверити ако не уметнику? Људи паралије, аристократе, погледају без самилости сиротога ђавола и оставе га — да скапа од глади!

Необично узнемирен, још једанпут Вас молим, а надам се да није узалуд, да свој одговор не одлажете — садржао он шта му драго, моју срећу или несрећу, већ да ме ускоро из очајања истргнете, јер за коју недељу могло би се десити да — Сметане више не буде. Мој стан је на Старомештанском тргу № 548-12 спрат задња зграда.

Надам се да ће ми Ваше благородије опростити што сам Вам одузео времена; али Ви сте морали познати онога коме треба помоћ да пружите! У најдубљем поштовању остајем Вашем високоблагородију послушан
Фридрих Сметана.
Праг 23 Марта 1848.

Франц Лист, човек који је носио ретко светлу душу, уметник који није никада и ни од кога зазирао, увек готов да помогне, помогао је и Сметани. Из своје престонице — да, мали али културни град Вајмар, у коме је Лист проводио највећи део године, био је у ствари престоница једног музичког кнеза, краља који је владао из свога »Altenburg«-а великим бројем музичара модерних тежња, престоница енергичног, доброг, великог Франца Листа — из те своје престонице Франц Лист је послао утехе и охрабрења несрећном чешком уметнику. „Драги господине! — одговорио је Лист Сметани — *Morceaux caractéristiques* којима је било додато и писмо, примио сам на четврт часа пред свој полазак из Вајмара. Пре свега хвала Вам најсрданије за посвету и примам је у толико радије што ти комади иду у најбоље, красно прооцењане, најутанчаније израђене композиције које су ми у последње време дошле до руку... Ма да је данас веома тешко пронаћи исправног издавача за добро дело, ако то дело није потписано славним именом, ипак се надам да ћу Вас моћи ускоро извести о п у б л и к а ц и ј и Ваших *Morceaux caractéristiques*; а у сваком случају учинићу све што могу да Вам се за то исплати и пристојан

хонорар што ће Вас покренути на то да ступите у живу везу са издавачем.“

Али није се све свршило на овим лепим речима, на утехи и на охрабрењу. Помоћ Франца Листа била је заиста ефикасна. Не само да је Лист нашао издавача*) за *Morceaux caractéristiques* — фирму Кистнера у Лајпцигу — него је ставио Сметани на расположење и тражених 400 форинти.

Сметани се, дакле испунила жеља. Октобра 1848 године отворила су се врата клавирске школе Беджиха Сметане на Старомештанском тргу у Кући број 548. Као уметник здраве интуиције и уверења да је уметност спој техничких и естетских елемената који су подједнако важни, Сметана је и своју школу устројио тако да се њени васпитаници оспосебе не само да буду способни свирачи, виртуози, то ће рећи: лица која техником прстију и руке стижу на сваку тачку тастатуре клавира лако, прецизно; него и уметници, преставници префињене културе, и артистичке, и интелектуалне. С тога је Сметана у своме прогласу овако формулисао наставни програм своје клавирске школе: „Настава се неће ограничити само на предавања

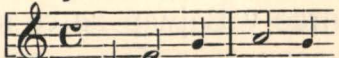
*) Сметана је целог века веровао да је издање ових композиција платио сам Лист.

из области елементарних појмова музике него ће обухватати и све теоријске предмете: науку о облицима, науку о хармонији, контрапункт, науку о композицији, музичку естетику и т. д. затим вишу школу свирања на клавиру с особитим обзиром на анализу музичких дела и стилистику интерпретације композиција“.

Тако је Сметана први пут узео жива учешћа у музичком животу престонице Чешке краљевине, да после неколикогодишњег прекида рада и после многих перипетија и искушења у иностранству, по повратку у отаџбину, понова предузме започет посао у скромној клавирској школи Старомештанског трга, — посао борбе за музичку културу — али тога пута, разгранатији развијен, стављајући се на чело читавог покрета националиста, да постане човек у кога је упро очи сав чешки народ: да постане понос свога рода.

Чим је завршио прву школску годину Сметана је похитао у Вајмар да се поклони Листу и да му захвали за добротина и пријатељство. Листу је тада било 38 година. Чувен, окружен музичком омладином која је у њега гледала као у Бога, у пророка „нове вере“, обожаван од целога света као један од највећих, Лист је живео у дворцу Altenburg делећи

своју судбину и своје радости са кнегињом Каролином Сен-Витгенштајн. Аристократа по манирима Лист је проводио живот у кругу царева и краљева; демократа по осећајима, он је своју душу отварао свакоме човеку добрих нарави, ведра погледа, здравог духа. Када је Сметана дошао у Вајмар затекао је уз Листа читав рој младих композитора и виртуоза, Листових ученика који су за својим учитељем ишли из града у град, јер Лист није стално боравио ни у једној вароши. Лист и његови ученици поздравили су Сметану са срдачном радошћу. Брзо се сазнало да његово презиме Сметана има и неко нарочито значење. На име: сметана на чешком језику значи павлаку, сгџте Али ваљало је изговорити ту реч. Духовита група већином немачких »Neutöner«-а, како су називане присталице Листове, брзо се помогла. Помогла јој је — музика. „Не на основу увертире

за Леонору: него према

Сме - та - на

оној за Фиделио“: рекли су.*)

Сме - та - на

*) Л. фан Бетховен компоновао је за своју једину оперу Фиделио четири увертире, од којих се три зову „Увертире за Лео-

Лични додир са Листом још је више привезао Сметану за тога човека ретких особина. Ми ћемо доцније видети да је Лист утицао и на читаву револуцију духа Сметаниног.

Пуна срца Сметана је похитао из Вајмара у Праг где га је очекивала друга радост. Пошто је створио услове за живот Сметана је могао да оствари и свој љубавни сан. Девојка коју је замиловао као гимназиста у Пилзну, којој је певао своје нежне песме из доба сањарија у хладу Вопгерос-а, са којом је у Прокшовој школи свирао на ученичким концертима, Катарина Колар чекала га је свом нежном љубављу једне дивне девојке. И 27 августа 1849 године Сметана је повео Катарину Колар у живот као своју жену.

Њихов живот то је живот полета, живот снова, љубави, али и живот лутања и страха, и бола. Сметана је на челу школе која има огроман успех. Компонује — међу композицијама има и таквих које су педагошке намене — концертује, у напону је снаге. Тада се ближе упознаје и са музиком Рихарда Вагнера, гениалног драматичара, уметника који ће извршити доста јак

нору“ № I и II (1805), № III (из које је и горњи мотив) за прераду из 1806. Четврта увертира, компонована за прераду опере „Фиделио“ из 1814 добила је назив „Увертира Фиделио“.

утицај и на Сметану. Као резултат својих вагнеровских студија Сметана је оставио прераду увертире за оперу Танхајзер. Та прерада учињена је за 4 клавира у 16 руку. Из тога доба су и *Trois Polka de Salon* op. 7, посвећене његовој жени Катарини, и врло успеле *Trois Polka roétiques*; затим Триумфална Симфонија у *E-dur*-у, компонована 1854 године у част венчања цара Франца Јосифа I, њему и посвећена; најзад, између других, мање или више истакнутих, дела из тога доба је и збирка *Листићи у споменици* и чувено, дубокопроживљено, снажно камермузичко дело: *Трио у g-moll-у opus 15* компоновано за виолину, виолончело и клавир.

Лист је „Листиће у споменици“ свога чешког пријатеља, коме ће доћи у походе, на два дана, у Праг септембра 1856, поздравио са симпатијама: „Ваши „Листићи у споменици“ одмах су ми пали у очи као дело које иде међу најуспелија дела те врсте што заслужује најлепшу похвалу.“ Клара Шуман, духовита жена, одлична пианисткиња, протагониста романтизма чији је апостол био њен муж, Роберт Шуман, била је мало строжија: „Прегледала сам са пуно интересовања ваше „Листиће у споменици“ међу којима ми се нарочито свиђају они под броје-

Сметана
по портреу Ј. П. Седермарка из 1858.

вима 7, 8, 9, 10 и 13; ако ми дозволите да Вам скренем пажњу на понеки детаљ, рекла бих Вам да ми се најмање свиђају они комади који су означени као комади романтичног стила. Мислим да би боље било да их не дајете у штампу, јер су чудни, тако да у њима ни слушалац ни извађач не могу да нађу извора за мирно уживање. Изгледа ми да је неправилно гледиште оних који романтизам траже у чудном (бизарном)....“

Сметана је лутао. Његов геније се још није кристализовао. Он је у то доба био вођен: Моцартом, Шопеном, Шуманом, а још није био свесни вођа, васпитан до најпрефињенијих прелива у школи композитора Листа. То доба има тек да настане и оно ће убрзо и настати.

„У суботу 7 јануара 1851 године у 1 час и 10 минута по поноћи родила нам се.... прва кћи Беджишка Антонија Катарина. Када јој је било 3 године умела је већ да пева песме заједно са текстом, интонујући сасвим чисто, а на клавиру је умела да свира C-dur скалу, са обе руке и у супротном кретању,“ уписује Сметана у свој дневник. То је била прва родитељска радост. Али то дете које је имало „плаву косицу и прекрасне плаве очи“ и које је волело да седа оцу на колено, нарочито онда када је његов

отац свирао Шопена, то дете је умрло 6 септембра 1855 отворивши у срцу свога оца дубоку рану. Погружен и сломљен Сметана је испевао погребну песму своје чеду, прво своје дело већег обима које концизношћу облика и полетом мисли значи дело генија: Trio у g-moll-у за клавир, виолину и виолончело „постало у спомен на гениално дете Беджишку“ (Сметанино писмо књижевнику Јозефу Србу од 10 фебруара 1879).

Катарина Колар била је нежног телесног састава и од четири кћери које је родила своје мужу само је једна остала у животу, Софија, која се доцније удала за књажевског шумара Ј. Шварца у Јабкениц. Њен дом биће прибежиште Сметани у тренутку када судбина буде била свирепа са њиме. Остале кћери, Габриела и Катарина, умрле су, као и Беджишка, у првом детињску.

Није прошла ни година дана од смрти мале Беджишке, Сметана је напустио Праг, оставио отаџбину и пошао у свет. Његове су амбиције биле много веће, а средина у којој је живео није му давала оно на шта је он имао права. 17 октобра 1856 Сметана се искрцао у Гетаборгу, у Шведској.

ГЕТАБОРГ. НОВА ИСКУСТВА, НОВЕ ЧЕЖЊЕ.

Сматрајте ме за једног од највреднијих присталица нашег уметничког правца, који и делом и речју брани његову свету истину и бори се за њу...

(Сметана — Листу 24 X 1858
из Гетаборга.)

У Шведској Сметани је био припремио поље рада пианиста Александар Драјшок (1818—1869). Прво сам (1856), затим и са својом породицом (1857) Сметана је ушао у живот града Гетаборга, као директор „Harmoniska Sällskapet“ и његова личност је не само заталасала друштво у Гетаборгу него је и свој печат ударила приликама које су тамо владале.

Тек што је био ступио на тле Шведске приредио је 2 концерта, 6 и 12 новембра и био је одушевљено поздрављен. Њега је заинтересовала нова средина, нови људи, нове навике, нов начин живота и гледања у ствари. Око њега је била питомина и мисаоност северњака. Није без интереса познати прилике у Гетаборгу које је сам Сметана описао у једном писму Листу.

„Високопоштовани учитељу и пријатељу!
... Од оних знаменитих дана када сте лане боравили у Прагу*), и које никада нећу заборавити, много што шта се изменило у мом спољном животу. На кратко време по Вашем одласку и ја сам напустио Праг. По савету Александра Драјшока: да се преселим у Шведску, односно Гетаборг, учинио сам то и амо сам приспео око половине октобра у прошлој години. Резултат мојих двају концерата био је тај да ме је овдашњи музикалан свет више пут замолио да се стално настаним у њиховој средини. Што се тиче материалног положаја овде ми је боље него у Прагу, јер сам у пуном смислу те речи преплављен часовима; али као уметник потпуно сам усамљен, не само с тога што овде не достаје музичкога живота, него и као преставник једног уметничког пвраца.

Овде људи још увек имају антидилувијалне уметничке погледе. Моцарт им је све и сва, али још га не разумеју, Бетховена се боје, за Менделсона кажу да је немогуће подносити га, а новије и не познају. Шуманова дела овде су први пут била од мене извођена...

Највише ме је привукло велико поље рада

*) Лист је био у Прагу од 20—30 септембра.

Катарина Сметана рођена Коларова,
прва Сметанина жена
по портреу Ј. П. Седермарка из 1858.

у области моје уметности те сам се решио да останем овде. На име: од жалосних остатака старога Моцартовог удружења сачињено је ново под именом: Удружење за стару и нову класичну музику, које ме је аизбрало за свога директора са сталним хонораром од 100 шведских талира месечно. Сваке недеље се састајемо у одређен дан; тада се уче велика дела. Ја чиним избор. Тако ми се даје прилика да утичем на развитак укуса код људи и на напредак у музичком правцу. За прве студије изабрао сам Менделсонов ораториум Елиас, да би тако постепено развио интерес и разумевање за нову музику. Успео сам чак и јавно да изведем то дело. Сасвим неодређен појам се може имати о томе шта значи такво дело извести са певачима без школске спреме — солисте сасвим просечне — и оркестром састављеним делом од војних музиканата а делом од неувежбаних дилетаната. Извођење је имало успеха... и општа је жеља да се то дело о Ускрсу понови... Узгред сам са друштвом простудирао на клавиру и Парадис и Пери од Шумана, и гле чуда, то се дело толико допало да је одлучено да се и јавно изведе, идуће зимске сезоне. Исто тако на мом последњем концерту извешће се и Гадеова „Баукова кћи“...

... У ужем кругу много сам свирао Вагнера, Шумана и Вас и нашао сам оно што сам тражио: много разумевања за то... Идуће сезоне мислим да ћу постићи боље и веће резултате...“

1857 година је значајна за музички развитак Сметане. Те године је Сметана понова походио Листа у Вајмару, где је чуо његове симфонијске поеме и дефинитивно пришао стилу који је проповедао вајмарски реформатор. „Значило би носити сове у Атину када бих Вам понова хтео описивати какав је моћан утисак учинила на мене Ваша музика...“ писао је Сметана Листу. И резултат тога утицаја биле су три симфонијске поеме за велики оркестар, компоноване у Гетаборгу: Рихард III., завршен 17 Јула 1858, Валенштајнов табор, завршен 4 Јануара 1859 и Хакон Јарл компонован Марта 1861.

Тако је Сметанин живот у Шведској био испуњен радом. Сметана је дириговао, концертовао, давао часове, компоновао. Ишло му је добро. Један је облак свега био над његовим домом. Катарина, и иначе слабог здравља, врло је тешко подносила северну климу. Иако су сваке године одлазили у Чешку, иако је Сметана чинио све за жену која му је значила радост живота, као и њихово једино дете, мала Софија, сушица је

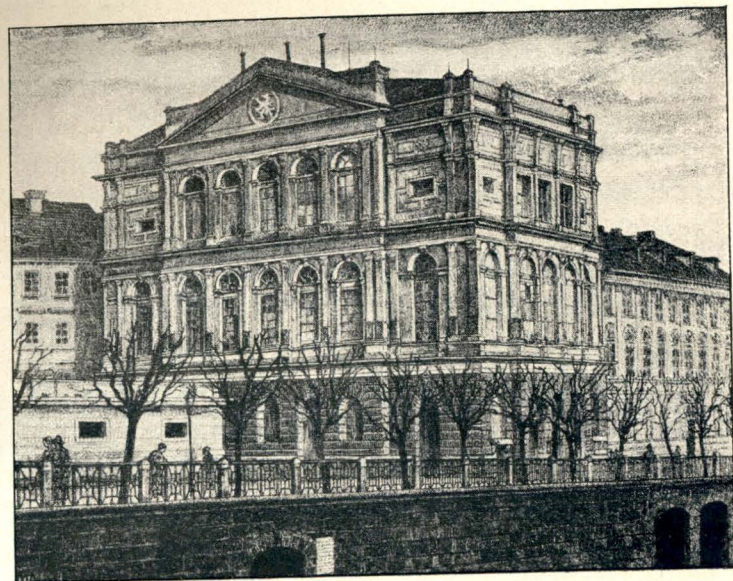
играла своју кобну игру. Катарина је венула. Њене очи, крупне и паметне, лагано су се гасиле. На портреу Седермарка из 1858 године видимо нежне црте њенога лица и болни грч око усана. Она је осећала да се неман приближује, да је скоро ту, и да тек што није закуцала на врата. Али њена љубав је гонила ка мужу, и она је пошла за том љубављу у туђину, јер је срећа њенога мужа тражила то. И Катарина је ради среће свога мужа жртвовала себе. Када је већ сасвим пала, изнурена, прозирна, Сметана је пао у очајање. Дома, у отаџбину, под сунце које је сијало над њиховим колевкама, тамо, тамо ће бити спаса за Катарину.

8 априла 1859 године укрцао је Сметана у брод своју преболну жену и пошао је пут отаџбине. Сав Гетаборг је испратио свога уметника, и са усана оних који су остајали нису се отимале друге речи него: довиђења! И заиста: Сметана се вратио у Гетаборг, 22 септембра али без свога друга. Катарина је, изнурена болешћу и путем, умрла на рукама Сметаниним у Дрездену. И место отаџбинског сунца које диже, млада жена је осетила гробни мир матере земље под жалосном врбом. Сахранили су је 22 априла на Олшанима.

После неколико месеца Сметана је опет оти-

шао у Шведску, јер живот тражи своје, наставио је свој посао и даље: компоновао је, дириговао и концертовао да се 10 Јуна 1860 понова ожени Барбором Фердинадиевом. И она му је родила две кћери, према томе Сметана није имао мушког порода.

Док се Сметана бавио у Шведској, у домовини су се одигравали крупни догађаји. Октобарска диплома од 1860 године дала је маха националним осећајима чешког народа. Родила се тежња за националном еманципацијом, и на политичком и на културном пољу. Ригер, Халек, Неруда су развили барјак настављајући дело Колара, Шафарика, Палацког и Карела Хавличека Боровског. И док је конзервативац, реакционар Крејчи чувао традиције конзерваториума, дотле су се, на другој страни оснивала национална удружења: Хлахол, Umělecká Beseda, Академско певачко друштво. Настала је национална сецесија, интензивна, јака, моћна. Сви су духови били завитлани и ништа се друго није проповедало већ: Слобода! Слобода! Иако нов дух још није био продро до најинтимнијих кута свију чешких срдаца, иако је било више пошматрача него активних бораца и теоретичара, ипак је талас наилазио, бивао све већи, и његов

Interim-Позориште.

далеки шум наговештавао је скору буру. Ригер, политички вођа чешког народа, успео је да подигне и позориште, такозвано „Interim-позориште“ пошто се није имало довољно новаца за подизање веће, сталне зграде. А за подизање сталне позоришне зграде прикупљани су прилози још од половине четрдесетих година.

Сметана је о свему томе био добро обавештен. Био је један од највернијих читалаца дневника „Bohemia“. На далеком северу „Bohemia“ је значила спону са домовином. И када је све сазнао, одлучио се да напусти Гетаборг, и нове пријатеље, и осигуран живот, и да пожури у отаџбину. Можда га очекују тамо? Можда је потребан? Можда? Али, није у осталом главно питање да ли га тамо очекују, да ли је тамо потребан. Инстинкт зрелог човека, нагон једне израђене индивидуалности, неки тајни глас га је гонио на пут, говорио му је да за њега више нема станка другде до у отаџбини.

2 Маја 1862 Сметана је последњи пут свирао пред Шведском публиком, а већ 6 Јуна га видимо на подиуму у Мл. Болеслави где концертује у корист Народног Позоришта. Отац чешке опере тек је у својој тридесет и осмој години осетио нешто што га вуче ка сцени. Дотле ком-

позитор претежно клавирске музике, симфони-
чар типа Листовог, Сметана се на једанпут диже,
почиње духом да обухвата комплексније облике,
прилази новом царству, постаје борац за нову
идеју, за идеју престижа чешке националне кул-
туре у свима њеним манифестацијама.

Његов долазак у домовину поздравили су
чланов Мајове групе више него ико други. Ви-
ћеслав Халек, потоњи песник циклуса „Вечерње
песме“ којима ће Сметана да да звучног ожи-
вљења, аутор стиха:

„Не каменујте пророке!
Певачи су к'о птићи:
Баци л' се само ко на њих
Знају за век отићи!“

и Јан Неруда, одважни проповедник нове вере,
човек широких видика и моћног полета и за-
носа, њих двоје загрлили су уметника који је
избио у иноземству на површину, али који на-
пушта све и хита у отаџбину да јој стави себе,
свој геније, своје одушевљење, своју снагу на
расположење. А Сметана, и дотле Чех, осетио
се Чехом још више. Већ на две године пред свој
полазак из Шведске он, стари ђак немачке гим-
назије у Немачком Броду, пише Dr. Прохаски

„Молим да ми пре свега опростите све грама-
тичке и ортографске погрешке које се у изобилју
налазе у мом писму, пошто ми ни до данас није
било дато да савладам матерњи језик. Од мла-
дости скоро у немачким школама и немачком
друштву сам се васпитавао и док сам још сту-
дент био нисам се паштио да научим други језик,
јер нисам ни био принуђаван на то, а доцније
божанска музика ми је обузела и силу и заузела
све време тако да се, на своју срамоту признати
морам, не удем честито чешки изражавати нити
написати знам чешку реч. Али тај прекор се може
учинити не мени него нашим школама, и т. д!
Али зато сам и телом и душом Чех и
поносим се што сам син наше славе, то
тек не морам понављати. И стога ме није сра-
мота да вам, ма и са пуно погрешака, одгово-
рим на матерњем језику, и срећан сам што ми
се зато дала прилика...“

У националној борби која се повела у домо-
вини не достајала је једна важна ствар: призивак
песме народног обележја. Требало је да дође
уметник који ће да запева „Чешку песму“, који
ће у екстази песмом да зарони у душу народа,
чешком песмом која „срца има“ да би се срца
свију Чеха слила у једно једино велико срце

које бије лепотом националне лепоте и снагом националне снаге. Оне који су били на челу новог покрета осећали су да је Сметана тај уметник, и нису се преварили. Најлепша „Чешка песма“ затитрала је на уснама композитора који ће да створи Продану Невесту, Тајну, Либушу, Далибора, Má vlast — циклус и бесмртни гудачки квартет „Из мога живота“.

Сметана је дошао, Сметана је пошао у борбу за народни идеал и народни идеал је победио, јер је био победио његов најидеалнији борац: Беджих Сметана.

Сметана
из доба кад је компоновао Бранденбуржане у Чешкој.

НА РОДНОЈ ГРУДИ ПУТЕМ КА СЛАВИ. — СМРТ.

О како ти је овај народ био драг.

Елишка Краснохорска.

На партитури свога Ричарда III Сметана је записао ове речи: „први пут изведен у Прагу године 1862 на дан 5 јануара у Жофину, приликом мога концерта пред готово празном двораном“.

„Пред готово празном двораном“ каже уметник који је био изнад свакодневног живота. Њега је водио идеал, он је знао да га у отаџбини још не чекају венци; али је осећао да мора тамо, осећао је да све његове наде леже на родној груди, и био је уверен да елита духа очекује њега, његову снагу и његов занос.

Чим се појавио заронио је у јавни музички живот. Концертује, прво у унутрашности, затим у Прагу, постаје председник музичке секције удружења „Umělecká Beseda“, хоровођа Хлахола, музички референт дневника „Národní Listy“, директор нове Музичке Школе, коју отвара са Фердинандом Хелером и инициатор „абонентних концерта Умелецке Беседе“, у сарадњи са Ка-

ваном и Хелером. Проглас пун ентузиазма и националног поноса Сметана је конципирао — на немачком језику. „Као Чех организујем чешке концерте. Јер и нама Чешима мора бити дозвољено да смемо имати наше рођене концерте. И зар је чешка публика мање способна за то од других публика? Мислим да је репутација чешког народа: да је музикалан, довољно стара и позната, и баш ради тога дужност је сваког уметника, прожманог искреном љубављу за домовину, да ту репутацију одржава, да је оживљава, да је постепено још више подиже. Ја, ја чиним само први корак. — Фридрих Сметана.“

Скоро годину дана је требало да прође до првог абонентног концерта, одржаног 28 децембра 1864, а три месеца од тога првог до другог концерта од 4 марта 1865. То је уједно био и последњи концерт овог предузећа.

Одлучан корак у правцу националисања свога композиторског стила Сметана је учинио као хоровођа Хлахола. Два збора: Три јахача (1862) на текст Јана и Изрод („Odrodilec“) на текст једне малоруске песме коју је превео Челаковски, значе дела човека који је ушао у нову фазу живота да кроз њу иде ка новом циљу: пречишћеном националном стилу.

Král. zemské české divadlo v Praze.
 Dnes ve středu dne 30. května 1866. (Hra mimo předplacení.)
POPRVĚ: (Osobním vedením skladatele.)

Prodaná nevěsta.

Komická zpěvohra ve 2 jednáních. Slova od K. Sabiny. Hudba od Bedřicha Smetany.
 Nová dekorace jest od divadelního malíře pana Mácourka zhotovena.

OSOBY:

Květil, učitel	pan Paleček	Jeník, učitel hoch	pan Fialka
Ludmila, jeho žena	pl. Procházka	Král, doktor	pan Hrubý
Matek, jeho doer	š. z Ebersberga	Komediant princpal	pan Křivan
Milča, matka	pan Šebec	Emmerich, jeho doer	š. Ledersova
Háta, jeho žena	š. Fuchsova	Indus, komediant druhý	pan Křtin
Václav, její syn	pan Křiva	Šelky lid. Křivci	Komedianti. — Dají se venkové v čas postí.

Začátek v 7 — konec o 9 hodině.

Lístky lze dostati od 8 až do 3 hodin odpoleda a veder od 8 hodin a dani kasy král. zemského českého divadla.

Za příčinou neorenného dne říšské zlíra divadlo uzavřeno.

Novoměstské divadlo. V pátek dne 1. června 1866. (53. hra v předplacení.)

KRÁSNĚ GRUZINKY.
 F. Th.

Позоришна листа
 о премиери Продане Невесте.

Прво веће дело из тога доба јесте у исти мах и његова прва опера, Бранденбургани у Чешкој. Партитуру своје опере је завршио 23 фебруара 1863, али је чуо изведену тек 5 јануара 1866. Јер Мајер, диригент Interim-позоришта, рутиније без идеала коме је циљ био да изводи талијанске опере и велике опере француских композитора, и који је налазио да је сав успех у томе ако све „клапује“ метрономски измерено, претпоставио је Бранденбурганима опере Владимир (1863) од Скухерског, директора оргуљашке школе коме је не достајао темперамент драматичара, и Храмовници у Моравској (1865) и „Драгомира“ (1867) од мајерберианца Шебора. Тај Мајер биће зао дух Сметанин. То је био човек кога није вређало да се на сцени позоришта у коме он диригује у партитуру Дон Хуана од Моцарта унесе и дометци: колоратурне арије Вакаја, а између чинова да се изводе циркуски специалитети салтимбанка.

Иако „Бранденбургани“ нису дело од великог значаја, ипак је Сметана у ту своју партитуру унео пуно акцената свога расног музичког национализма осенченог патосом великооперског стила. То је, у ствари прва опера на чешком

језику која добрим делом одише дахом чешких националних акцената. Ни моцартијанци у Прагу, Томашек, Витасек и Дивиш Вебер, композитори из прве половине деветнаестог века, ни Шкroup, аутор чешке химне *Kde domov můj?*, композитор Олджиха и Божене (1828), Либушине свадбе (1834) и Дратеника, ни Мацоуреков Жижков дуб нису оно што су Бранденбуржани.

До појаве Сметанине, Чеси су имали великих композитора који су радили, у отаџбини или ван ње, али у анационалном стилу. Зеленка (1679—1745) у Дрезди, Мисливечек (1737—1781) под именом *Venatorini* као италијански композитор, Франтишек Бенда (1709—1786) у Берлину не као Франтишек већ као Франц, преставник мелодраме у Немачкој Георг Бенда (1721—1795) у Готи, Јован Ладислав Дусик као композитор немачке клавирске музике, Јохан Штамиц у Манхајму, Јован Штих-Punto у Паризу и тако даље.

Сметана је први проговорио чистим чешким музичким језиком, коме се научио понирући у ванредну лепоту чешке народне песме и чешке народне игре.

Дело за делом, опера за опером нижу се брзином која је за дивљење. Као да је Сметана предосећао страшну судбину која га чека.

Шумарева кућа у Јабкеницу
у којој је Сметана провео од 1875—1884.
Прозори који се виде јесу прозори Сметанине собе.

15 марта 1866 завршава партитуру своје комичне опере *Продана Невеста* и већ 30 маја исте године *Продана Невеста* оживљује на сцени. Тај дан, 30 мај 1866 је дан рођења чисте чешко-националне опере, јер *Продана Невеста* буја од почетка до краја снагом расног музичког генија нахрањеног лепотом и дражима чешког музичког фолклора.

Успех *Продане Невесте* створио му је место диригента у *Interim*-позоришту које је преузео 27 септембра 1866.

29 децембра 1867 ставио је последњу ноту своје нове, трагичне опере *Далибор* и већ 16 маја 1868 тапше му публика у екстази.

Нижу се: *Свечани марш* у част прославе двестагодишнице од рођења Шекспирова; *Свечана Увертира* у *C-dur*-у, музике за живе слике: *Рибар* (по Гетеу) и *Либушин суд* (од Зеленохорског) да, између осталих мање значајних дела изађе и сјајна *Rolnická* (*Сељачка песма*) и *Česká píseň*, сва од полета националне радости и поноса. Нису изостале и непријатности; уметник који је избио на површину морао је да има и завидљивце: Пивода певач и музички референт дневника „*Рокрок*“, напао га је. Отворила се полемика између њега и *Сметане* у „*Ná-*

rodni listy“ 26 фебруара 1870. Али то није омело Сметану да ради и на компоновању. Пиводе? — Ко се још спомиње Пиводе! — А Сметана? — Он је данас понос не само чешког племена него и све славенске расе.

2 јануара 1871 Сметана је завршио први чин своје свечане опере Либуше „Либушин суд“, да у току те године заврши и други и трећи чин „Либушину свадбу“ и „Пророчанство“. Док су ситне душе, мали људи које су и људи и историја заборавили, беснели, велики уметник је кроз Либушино пророчанство видовито прорекао сјајну будућност чешког народа.

Али велики напор у борби, незаслужени прекори, па и радости са признања која је добијао почели су да нагризају снагу Беджиха Сметане. Близу смо, врло близу кобној катастрофи. Сметана је принуђен да се повуче у мир. Пење се на Шумава, сања по њеним шумама и у његовој визији композитора буди се први мотив будуће симфонијске поеме „Влтава“. Јер из срца Шумаве извија се та дивна река чешке земље: Влтава.

Сметана је вредно на послу, и поред свих знакова заморености, чим је дошао у Праг са одмора. Отвара оперску школу при Народном Дивадлу, диригује, компонује.

15 јануара 1874 готова му је партитура за комичку оперу „Две удовице“ на текст Цинглов. За либрето послужио је комад француског писца Фелисиана Малфија под истим насловом, који се у то доба много играо у Чешкој. 27 марта била је премиера ове опере, 18 априла свечани концерт у спомен на стогодишницу од рођења Томашека, а дан после тога концерта догодила се несрећа.

Изненада Сметана је оглувио.

Настају дани мука и моралне потиштености; настаје живот беде и отимања, живот човека који је страсно упијао звукове у себе, реалним додиром са том лепотом а који је, са зле судбине, неочекивано био лишен тога остајући упућен искључиво на идеално престављање звукова и тонова у својој свести.

И Сметана, као некада Лудвик фан Бетховен, напушта свет, повлачи се у себе и одлази у Јабкениц својој кћери Софији. И ту, нервозно ћутећи, борећи се са мучком немани, прибира своју снагу и једним махом избија на највишу висину. Као да је судбина хтела да га отме из тишме света ради лепоте и вечности, Сметана је као човек сишао са позорнице живота, да остане жив само као уметник.

Од јула 1874 године па до дана када су га

пренели у лудницу, у Праг, до 20 априла 1884, Сметана је проживео у Јабкеницу. Висока кућа у паланци, окружена паланачким миром и баштом, оивичена обичним плотом од дасака примила је у своју тишину несрећног песника. И ту, у томе миру, у тој тишини Сметана је испевао своја највећа дела, уз Либушу, Продану Невесту, Две удовице и Трио у g-moll-у.

Шта је било узрок Сметаниној глувоћи? Сам Сметана је описао ток своје болести 1881 године писмом Ј. Финш Торну у Тасманији. Торн, и сам музичар, доживео је био исту несрећу, и он је изненада оглувио. Када је преко лондонског дневника „Atheneum“ сазнао за Сметанин случај написао му је писмо и упутио му га је преко професора Сладека уредника „Лумира“. Сметана је одговорио Торну и дао му је пуно детаља о себи и својој болести... „Пре седам година — писмо Сметанино датирано је у Јабкениц при Лоучену 11 децембра 1881 — почео сам постепено да глумим. После грленог катара који је трајао неколико недеља, осетио сам тихо пиштање у своме десном уху, преко дана само с времена на време, увече међутим више, али је оно увек било кратког трајања. Када сам прележао гушобољу, пиштање се

понова појавило и то са већом јачином и било је дужег трајања; лекари то овако објашњавају: мешавина разних објективних тонских осећања која се одмењују. Када се у лето, у јулу, томе прикључило сваковечерње и врло непријатно зујање и брујање и то у највишим тоновима (As-dig секстакорд у четири пута превученој октави) које се сваког дана понављало са великом интензивношћу, отишао сам, најзад, лекару, професору Dr. Зоуфалу на клинику за ушне болести. Dr. Зоуфал је пронашао да је и лево уво оболело, иако сам на лево уво врло добро чуо кад није било зујања и брујања. Био сам подвргнут лечењу... Међутим морао сам свести на најмању меру свој капелнички рад, јер је било дана када су ми сви гласови и све октаве нечисто и измешано звучале. У октобру сам потпуно оглувио на десно ухо. На лево ухо оглувио сам... 20 октобра исте године, 1874 у јутро, изненада и у једанпут. Дан пре тога нека ме је опера толико занимала и радовала да сам по повратку кући, после петог чина, готово читав сат још на клавиру импровизовао. — А чим је свануо дан био сам глув и на лево и на десно ухо и глув сам још и данас. Тако сам оглувио.

Сад је ред на питање: где је узрок томе? — Узрок је и до данас још остао непознат... Саветовао сам се са најчувенијим лекарима Немачке и Аустрије и подвргао сам се био најразноврснијим методама лечења. Најзад су лекари утврдили да је слушни невр олабавио и да му лека нема. Било ми је педесет година кад сам оглувио, а сад сам већ 7 година глув.

Силно зујање и брујање у глави траје непрестано, дан и ноћ; изгледа ми као да стојим под великим водопадом. Јаче је када дух ради, а слабије је при мирном душевном расположењу. Када компонујем зујање је жестокије. Не чујем ништа, чак ни свој рођени глас. Оштре, крештаве тонове, као на пример дечју писку, лајање каквог псетанцета, или пад каквог предмета на земљу, чујем сасвим добро али као високо звиждање, и нисам у стању да разазнам значење звука и од куда долази?! Све то као и човечје гласове чујем само помоћу цеви за слушање и то само левим ухом, али ништа не могу да разазнам. Са мном је немогуће говорити. Када свирам на клавиру све чујем само идеално, не и реално. За моје ухо сада је немогуће да чује свирање других лица, ма била та лица у склопу целог оперског оркестра или на концерту...

Сумњам да је могуће поправити ово стање; можда би се могло поправити само лево ухо... Болова немам у ушима; а бубна опна је здрава и еластична. Сви се лекари слажу у томе да моја болест није ни једна од познатих ушних болести, него да је то нека друга болест, може бити слабљење нерва и лавиринта.

И тако сам се чврсто одлучио, да мушки и мирно до последњег даха подносим своју једну судбину..."

А судбина је била заиста страшна. Бити композиторски активан, као што је то Сметана био, стварати дела ванредне лепоте и све то чути само помоћу свога „унутрашњег уха“ у идеалним представама, то су муке које је немогуће описати.

И ако глув, Сметана је компоновао у чудном полету први део циклуса симфонијских поема *Má vlast*: Вишеград (завршен 18 XI 1874) Влтаву (8 XII 1874), Шарку (20 II 1875) и Из чешких лугова и гајева (18 X 1875), затим, осем мањих композиција: Песму на мору, Полке из чешких игара, и опере: Пољубац и Тајну. Пољубац је изведен 7 септембра 1876, а Тајна 18 септембра 1878. У то доба је израдио и снажно, аутобиографско дело, свој бесмртни први гудачки квартет Из мога живота (29 де-

цембра 1876; — изведен први пут 29 марта 1877). Био је обасут пажњама са свију страна, само не од стране позоришта. Уметник који је 8 година стајао на челу музике у Народном Дивадлу, који је својим делима показао не само да је први син своје отаџбине, него да је и уметник од велике вредности, доживео је то да му позориште ускрати гажу, коју је примао у виду пензије од 1874, када се повукао са диригентског пулта. Од 1 маја до 1 септембра 1877 није добио ни паре из благајне позоришта. Како су дирљива писма из тога доба када говоре о награди која му се даје. „Говори се да имам и неке заслуге за домаћу уметност, али ми се чини да су те заслуге врло мале кад ми се за њих тако одвраћа.“ „Извештавам Вас — пише Прохаски, уреднику „Далибора“ — да ми је враћена моја опера „Две удове“ с напоменом да се моје опере уопште више неће изводити. Разлог за то су тантијеме које би ми се имале исплаћивати за извођење опера! — Зар смо дотле дошли!.. Хоће ме за композитора али господин Мајер неће да ми изводи опере!

Не би било хрђаво када би се публика о томе обавестила, како ће се у будуће поступати са домаћим композиторима. А првом диригенту Кра-

Сметана
пред крај седамдесетих година прошлог века.

љевско Земаљског Народног Позоришта Чеху пише 1877: „Вест, да Др. Ригер хоће да се за директора позоришта постави Мајер чуо сам, али не разумем ту тврдоглавост г. Ригера. Искуство га бар може поучити, да ће се Мајер осилити за свагда! — За чешко позориште то би била велика несрећа!“ — Да није било капелника Чеха ко зна да ли би несрећни Сметана икада понова примио своју гажу.

На неко време после премиере Тајне, Сметана је компоновао и две последње симфонијске песме из циклуса *Má vlast: Табор* (13 XII 1878) и *Блавик* (9 III 1879). У лето 1879 завршио је и циклус својих Чешких игара за клавир, у првој свесци су 4 полке (рађене 1877), а у другој, интересантне и значајне игре: *Furiant*, *Slepíčka* (кокица) *Oves* (овас), *Medvěd*, *Cibulíčka* (лук), *Dupák* (трупкавица), *Hulán* (коњаник), *Obkročák*, *Sousedská*, *Skočná*. Тада су постале и „Вечерње песме“ и циклус клавирских композиција *Rêves*, и опера *Ђавоља стена* (1882) и други гудачки квартет и два ффрагмента, између других дела: за оперу *Виола* и за симфонијски циклус *Прашки карневал*. Ффрагмент *Виола* је уједно и последње дело Беджиха Сметане.

Тај огроман рад је трошио и последње остатке снаге Сметанине. „Не би хтео замрачавати мно-

гим радом свој убоги мозак; с тога сам принуђен при раду правити дуге паузе да би прикупио снаге.“ Али све је било у залуд. Пиштање у ушима је тако утицало на нервни систем Сметанин да је почео да халуцинира.

Крај се ближио гигантским корацима. Какве је страшне тренутке преживљавао Сметана сведочи боље него ишта друго, писмо које је 9 децембра 1882 писао свом оданом пријатељу, књижевнику Јозефу Србу.

„Са мном се догодила велика промена. Пре 3 недеље од прилике, пред вече, изгубио сам глас, то јест снагу и могућност да изражавам своје мисли. Нисам могао ни читати, чега сам се годлатио, заборавио сам и имена данашњих и историјских лица, само сам викао: ће, ће, ње, а између њих дуге паузе са отвореним устима. Нико није знао шта да ради са мном — (била је позна вечер) — послати по доктора, и постепено тога је нестало и ја сам се могао сетити имена свију. После неколико дана, за недељу дана, то се поновило у много јачој мери и тада нисам могао ни слова изустити; одмах су ме положили у постељу где сам се ипак полагао почео опорављати. Лекар ми је забранио пити вина, пива и сва алкохолна пића и т. д. и из-

јавио је да је то притисак крви на мозак и да није искључена могућност да изгубим разум и да полудим. Духовни рад мозга при стварању нових музичких мисли, стална глувоћа, никакво олакшање на ушном нерву, гонили су ту силну струју крви ка мозгу који је, тако рећи, застао и није био у стању ништа да схвати.

Лекар ми је забранио сваку лектуру дужу од $\frac{1}{4}$ часа, занимање са музиком ми је потпуно забранио ако не желим сасвим да изгубим свој дар. Ништа, апсолутно ништа не смем музички мислити, не смем ни своје познате ни туђе композиције ни читати ни у мислима оживљавати за читаву годину дана (као што су још у Прагу доказивали), због тога сам био непокојан, тим више, што су ми моје нове композиције почеле бивати одвратне и тако су ме мучиле да ми се тело тресло. Језа ме је обузимала целога лета, све до сада, жеља за веселим тренутцима је с дана на дан све више умирала... нов кuartetto и уопште све мора да чека на наставак...

Опростите што Вам више не могу писати, јер у глави не само да ми бучи него чујем и многе гласове, говоре, пиште, и сва та невидљива смеша гласова пева око мене, смеју ми се глупаку и грде ме и т. д.

Због тога не верујем да ћу доћи у Праг, осим ако би се моје жалосно стање поправило, те Вас молим ако бисте свом енергијом ту господу управнике приморали, моје дужнике, да плате а потом све да ми пошљете од једном амо у Јабкениц по спорној књизи дугова госпoде управника, цену за Продану Невесту од управника из Пилзна и т. д.

Збогом!... И не смем и не могу више да пишем. У Прагу сам већ добро осећао да се у мени бије тешки бој о моје здравље.

Одговорите ми што пре; немојте ме сажаљевати. За пут који ми је судба одредила потпуно сам спреман...“

А тај пут је био пут бола и пут у страшну смрт. Само још неколико светлих тренутака. Сметана је доживео премиеру Либуше, своје свечане опере, којом је 11 јуна 1881 отворено ново позориште.*) Свирао је, глув и сломљен, 4 октобра исте године у Писку своје две Полке; присуствовао је на свечаној вечери коју је приредила Umělecká Beseda у част избора Отокара Хостинског, естетичара, за професора универзитета; присуствовао је и поновном отварању новог Народног Дивадла од 15—26 септембра

*) Изгорело 12. VIII. исте године.

Фасада Народног Позоришта у Прагу
отвореног 11 Јуна 1881 са опером „Либуша“ од Сметане.

1883 и вратио се из Прага у Јабкениц, да се у Праг само још једанпут врати, али немоћан да види ма шта око себе, угашене свести, помрачена мозга, вођен пријатељем Србом у лудницу.

Био је април. Природа је почела да развија своје чари, а високо под плавим небом прертале су ласте, када је Сметана био уведен у чисту собу број 172 луднице у Прагу. И у тој соби је и умро, у најстрашнијим мукама, у четири и по часа по подне 12 маја, Сметана, уметник који је на своје генију узвисио чешки народ до висина на којима зрачи лепота у бескрај.

Чешки симболиста, Антонин Сова, опевао је у својој збирци „Сломљена душа“ једно вече које је проживео после једног концерта на коме је свиран Сметанин квартет „Из мога живота“. Помоћу тонова је Сметана у томе делу испричао сав свој живот, снажно, непосредно, понирући својим делом дубоко у душе свију који то дело чују. Под његовим звуцима задрхтао је и Сова.*)

I.

Као опијен из концертне дворане
изашао сам са немирном светином

Ударала су седишта, а модра светлост светиљки

*) Ову песму која носи наслов Сметанин квартет „Из мога живота“, превела је госпођица Јелка Стаматовић.

гасила се. Разни таласи мириса
струјали су на меким кожним огртачима
у које су завијуху даме
И као да у уметничкој соби
још једанпут нежно зајеца виолина
под прстима уметника
раздраганог бурним пљескањем;
искрени, сонорни смех задрхта. Труби глас слуге;
и девојачки глас као дах флауте;
а широки талас градске светине
поче се губити по ходницима
са меким простиркама

Ноћ је била јасна,

а у лице је био азурни, мразовити ваздух
док снег беласа.

Тамо на дну степеница таласала се
мрачна великоварошка хука,
кола су шкрипала а вратанца ударала
клизави коњски топот губио се у касу
и нестајало га је у уличној хуци.

II.

Ох, чудни, чаробни квартет,
гениална бура душе,
која мој дух покрену за мушки замах,
дах његов велики још иде самном!
одушевљење, бура пладости, хумор, меланхолија,
тешка туга и патња

Соба у којој је умро Сметана у лудници у Прагу.

снови младе екстраваганције и мека,
ласкава множина љубавних речи,
тиха отменост па тек силна бура
стварају ми акорде у души;
и затим — тај тон који се ужасом завршава у страви
као да остао је да вечно виси у висини!

III.

Умро је за живота са резигнацијом философа,
кад још једанпут чу само тај један једини високи тон,
кад не могаде чути глас пријатеља, ни грмљавину
оркестра не чу, ни пропаст земље са страшним
треском не чу, кад више ни свирање
јадних, рођених руку не могаде чути,
кад је бљештала светлост над ужаснутом светином
не чу пљескања ни подсмехе,
само болесним мозгом тешко је пратио све,
по такту у самом себи палицом својом
дириговао је огромним оркестром
чије је неме покрете живо пратио
и тако остаде у свом мртвом непоколебном болу,
престављајући себи хиљаде тонова.

IV.

О мистре, мистре, твоја велика песма,
с којом идемо поносити по великим трговима,
да би истакли нашу културу,
на жалост још није потпуна, још није завршена :

не достаје јој твој последњи крик човека
који се у мраку бори са својом страшном болешћу,
и хвата се грчевито стварања,
који хвата светле тренутке — у празнини свога мозга
за тоновима јури — али они као мрзовољне слуге.
Пљачкају дворац и подстичу пламен,
затим бегују, и господара свога
остављају да на голом поду дворане
лежи, онесвешћен у страшном паду

О мистре, мистре, у твојој бесмртној песми
нема никаквог подсмеха оним псима
који те раскидаху глупостима и простотом,
злочиначки запечативши твој пад;
у њој нема прекора онима који те
дочекаше из Гетаборга кињењем,
о мистре, мистре, у твојој бесмртној песми
тај страшни крај твоје избезумљене главе
која се размрскала о гвоздене решетке луднице,
тај крај завршетка још недостаје,
о тамо га нема, тамо га нема, мистре,
мистре мој, опрости, али тога тамо нема

Тако је умро Беджих Сметана. Сахранили су
га 15 маја у гробницу на Вишеградском гробљу.

III. Д Е Л А .

Иако не припадам оним сретним љу-
дима који се зову Вашим непосредним
ученицима, ипак сте Ви мој учитељ и
Вама имам да захвалим за све . . .

Сметана Листу 1 III 1857.

Интерес Сметане композитора био је веома
разгранат. Као пианиста особите техничке
окретности он се, то је сасвим природно, као
и Лист, и Григ, и Шопен, и Скрјабин, нарочито
интересовао компоновањем клавирских компо-
зиција. Затим: Сметана је поникао у народу који
од вајкада воли песму, који ту своју љубав за
песму показује не само у томе што сваки Чех
необично радо пева и певуши, пратећи тако
ток свога живота, већ и у томе што се Чехи
веома радо скупљају у певачке скупине, у збо-
рове. Неоспорна чињеница је да чешки народ,
следећи те своје традиције, данас стоји на
челу свију народа на свету у погледу хорске
певачке културе: Мушки зборови: Прашких и
Моравских учитеља и прашког Сметане, ме-

шовити збор Х л а х о л у Прагу; женски зборови Моравских и Прашких учитељица уз сјајне зборове из Пилзна, Брна, Нимбурка и других места, јесу најсавршенији хорски ансамбли у свету, примери проживљене уједначености темперамента, ванредне уједначености тембра. Ту сјајну културу хорског певања иногури-сао је Сметана, прихватио је Бендл и до савршенства су је довели Вах, Спилка, Черни, Долежал, Беднарж и други сјајни диригенти зборова у Чешкој. Природно је да је Сметану интересовала и зборна литература и он је неговао и тај облик. Као префињен лирик компоновао је и соло песме, не многобројне — у томе погледу превазилазе га Дворжак и Фибих — али топле, проосећане.

И камермузички облик га је интересовао. Стил камермузичких композиција: еминентно интиман, привлачио га је нарочито. Сва природа Сметанина била је срдечно интимна и није ни чудо што је Сметана три своја аутобиографска дела израдио у камермузичком облику: сјајно Трио у g-moll-у ор. 15 за клавир, виолину и виолончело и величанствене гудачке квартете у e-moll-у и d-moll-у.

Диригент од верва и темперамента, моћан шеф

који палицом сугерира живот уметницима за пултовима оркестра, човек који је узвикнуо „да нас Бог сачува флегматичних диригената“, живео је у најлепшој музичкој лепоти: у пуном, сочном, бојадисаном звуку оркестра. Он му је осећао душу, осећао је сву његову комплексност и сву гипкост. Коме је онда могао и поверити свој chef-d'oeuvre него њему, оркестру, свој бесмртни циклус *Má vlast*.

И најзад: сцена га је мамила. Он је волео живот, покрет и са еланом је оживљавао покрете на сцени. Био је, дакле, и драматичар—музичар.

*

Када прегледамо врло прилежно и добро израђену библиографију дела Беджиха Сметане коју је израдио 1893 Dr. Карел Тајге*) видећемо у исти мах и богатство дела и генезу стила Беджиха Сметане; пут којим је његов дух ствараоца прошао од тренутка у Литомишлу, када је као петогодишњи дечак „фантазирао“ на клавиру, сачувавши из тога доба *Valčík* и *Kvarík*

*) *Skladby Smetanovy. Komentovaný katalog všech skladeb mistrových v chronologickém postupu. Napsal Dr. Karel Teige v Praze. Nakladatel Fr. A. Urbánek.*

(галоп) до свога последњег дела: фрагмент романтичне опере *Viola* из 1884.

Не само да је цело прво доба његове композиторске делатности готово искључиво посвећено клавиру, него у опште: Сметана је клавиру остао веран до краја свога живота. Међу његовим клавирским делима има и таквих која иду у област префињеније салонске музике, има и Соната — још 1846 компоновао је своју прву Сонату у четири дела — које не стоје на висини, али има и таквих дела која иду у најизразитија дела клавирске литературе.

Своју композиторску кариеру Сметана је почео у доба када је романтизам био дефинитивно победио. Шопен, Шуман, први су му узор. Уз њих стоји Моцарт, гениални Моцарт, за кога је у Прагу владао нарочити култ, особито од значајне премиере његовога *Дон Хуана*, која је била у Прагу 29 октобра 1787. „Моји Пражани ме разумеју,“ узвикнуо је тада Моцарт, изненађен и одушевљен аплаузом публике у делириуму.

Од Шумана Сметана је научио савлађивати мале, лапидарне облике, а научио је и то: да је дискретно изражавање свога унутрашњег живота врлина над врлинама. С тога је Сметана, поведен тим мајстором музичке епиграматике,

аутором *Papillons*-а и Дечјих сцена, целог века био уметник који без блефа постижава најсјајније ефекте.

Треба само отворити његове *Bagatelles et Impromptus* из 1844. Млади двадесетогодишњак пева о невиности своје драгане, о дивном бићу Катарине Колар: *L'Innocence* се зове први комад од 8 комада из те збирке. И у фактури става, и у концепцији мелодије опажа се Шуман:

Како је интересантна велика септима из првог такта.

Шумановски карактеристична је и пиеса *La discorde* — као да смо преврнули лист у Шумским сценама; и *La joie* и *Le conte*, у коме има и ових потеза мистике и етерасте прозрачности: као да нам аутор прича бајку о вили:

Moderato.

sotto voce ed misterioso
pp

8va
15 *loco*

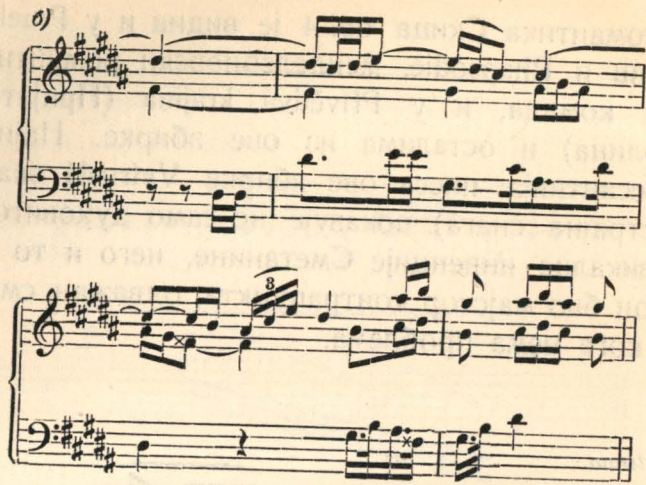
Дух романтике веје кроз дела Сметанина, више или мање, све до *Viola*. Он је и у Скицама ор. 4 и 5, има га и у Трио ор. 15, у играма, у квартету. Он је и у циклусу *Má vlast* и у опери Ђавоља стена из 1882, која има и поднаслов: комично-романтична опера. Веома је интересантна ствар да је фрагмент недовршене опере *Viola*, из фебруара 1884, дакле пред смрт Сметанину, фрагмент опере која је била означена као романтична.

Романтика Скица ор. 4 је видна и у *Praeludium* и *Rhapsodie*, менделсоновски романтичних комада, и у *Přívětivá krajina* (Пријатна околина) и осталима из ове збирке. Најинтересантнија пиеса ове збирке *Vytrvalá snaha* (Истрајна снага) показује не само духовитост музикалне инвенције Сметанине, него и то да је он био мајстор контрапункта, одважан, смео, за кога нема проблема.

Moderato.

a)

b)

У фактури овога контрапункта има одважности Макса Регера и конзеквенције Јохана Себастиана Баха. У целој концепцији ова бизарна Vutvrálá снаћа је гениална антисипасија Скрјабина и чудне фуге из Tombeau de Couperin од Ravel-a. То исто је и Tossati на из „Листића у споменици“ (број 6), по духу, по покрету прамајка Равеловој Tossata из Tombeau de Couperin и Forlani од Шосона.

„Листићи у споменици“ тако спретно написана збирка, благодарно рађена за пианисте, у истом је реду стила и осећања. Број 4, b-moll на пример зар вас не подсећа на Warum? од Шумана?

• Dzakovennyj prijatel'!

Prevošim d'ky, sudeine d'ky za tau krásny dar, za fotografie Vaši nejmilejší panní a Vaši vlastní, které jsou v skutku velmi zdarité, zolášť jemnostpanní. — —

Příí mně velmi, že působíte tak zdárně a šťastně na poli uměleckém i u pianista i u umělec vůbec. Milerád Vám za počtu, u si přejete, stran zařízení mé bytové stoly, ale musíte mně požádat času, neb mám to někde zahrabáno mezi starými noty a stvory učeljakého druku na půdě, kde jsme to při stěhování složili, a po dnes ještě neprohlídli. —

Liszt mně posal již po druce, po provozování něho šminoviko quartetta: „Z něho života“, před Velkovévodou Wymarským, jeho choti a princessu Mybete, velmi líkavě pseni, začíná: „Für einigtzigst Quartett hat mich alle woffnung verlassen.“ Vzímě se bude učeřejně hrát se Wymaru, a moje syraf. Věsně se bý, jak List slivji, včude museji provozovat.

Andantino poco con moto.

The first system of the musical score consists of two staves. The upper staff is in treble clef, and the lower staff is in bass clef. The key signature has three flats (B-flat, E-flat, A-flat), and the time signature is 2/4. The tempo marking is *Andantino poco con moto.* The first measure of the upper staff is marked *dolce*. The lower staff begins with a piano (*p*) dynamic and features a steady eighth-note accompaniment.

The second system of the musical score continues the two-staff arrangement. The upper staff contains melodic lines with some slurs and accents. The lower staff continues the eighth-note accompaniment pattern from the first system.

И зар нема Шумана у овој теми другог става
из Трио-а:

Allegretto ma non agitato.

The second system of the musical score consists of two staves. The upper staff is in bass clef, and the lower staff is in treble clef. The key signature has three flats (B-flat, E-flat, A-flat), and the time signature is 3/4. The tempo marking is *Allegretto ma non agitato.* The upper staff begins with a pianissimo (*pp*) dynamic and features a rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes. The lower staff provides a harmonic accompaniment.

Али у свима делима Сметаниним која одишу шумановском романтиком не осећа се епигонство. Сметана је био оригиналан дух, самосвојни креатор. Ако му се израз по кад када поклапао са изразом Роберта Шумана, то значи да су се две сродне индивидуалности среле на тачци моделације мелодије и израде клавирскога става у домену романтичарске осећајности, и ништа више. У том погледу има и данас „шуманианера“, Габриел Форе на пример, и више још Венсан д'Енди аутор 13 Pièces за клавир.

Шопенов утицај је радикалнији. И код Шопена је Сметана био у школи, изучавајући облик, мелодијске флексије, хроматске хармонске ефекте, елеганцију структуре става, слободу мелодијске арабеске. Погледајте само ове линије из Trio-а:

I став

или, у III ставу:

У овим линијама има можда и нешто од Листа у погледу извесних тежња за чисто пианистичким ефектима изненадних звучних таласа на клавијатури, али дух је Шопенов: гибак, отмен, елегантан.

Сметана је имао меланхолије словенског темперамента у себи, имао је диспозиције за ведру радост изражену у ритмичком заносу игре, као и за трагику, мање за трагику но за ведру ра-

дост. Али трагичне „pote“ има и у њега, нарочито у прво доба лутања, тежње за избијањем на површину, у доба тражења себе и свога идеала. Трагични акценти у Сметане су малобројни ван његових оперских партитура, а и у тим партитурама нису чести, али када их има они су славенски. Трагика теме из првог става Trio-а има акценте трагике Чајковсковог a-moll Trio:

Те трагике има и у L'abattement из Bagatelles, дакле још у доба његовог боравка у Новом

Бенатеку 1844. Те Bagatelles су ванредне миниатуре. Оне садрже историју једне епизоде из љубавног живота Сметане и Катарине Колар. Како је шопеновски гипко и осећајно Сметана изразио Le désir, своју чежњу за Катарином Колар. Чини вам се да је то један Шопенов Prélude, па ипак: сав је будући Сметана у срдачној топлини акцената те миниатуре.

Шопенов лик сретамо и у трима Етидама за клавир, и у Idyla — у њој врло много — у Zádumčivost из циклуса Скице. Али и ту је Сметана свој, иако мање него што је то случај био са проживљавањем утицаја Шумановог. Можда с тога што су се овде срели темпераменти двају славенских племена.

Међутим Шопен је на Сметану утицао више, утицао пресудно у другом правцу. Шопен је

уметник који је игру подигао на виши, артистички, ступањ музичкога стварања. Он је поетизовао облик игре, Валса, Мазурке, Полонезе; на основи ритма игре, он је развио троделне музичке облике високе уметничке вредности и намене. По узору Шопена и Сметана је учинио то исто. И он је узео ритме чешких игара, нарочито ритам полке, и стилизујући га, створио је велики број полки за клавир и у операма — чувена је полка из Продане Невесте — стварајући тако типичне чешке музичке облике поетизоване игре. Свој opus 8 и назвао је *Tři poetické polky*. Хтео је да истакне да то нису полке за игру већ полке највише уметничке намене, полке за концертну дворану, за интимно артистичко проживљавање.

Како је дубока емоција у овим тактовима g-moll полке из opus-a 8.

Meno allegro.

Ритам полке Сметани служи за изразе најразноврснијих расположења. *Souvenir de Bohême en forme de Polkas*; *Polkas de Salon* су исто тако ту као и три поетичне полке и *Scherzo-Polka* из Скица, распуштена у ритму, завитлана, сјајна.

Allergamente.

a) *sempre leggieriss.*

Scherzose e leggieriss.

b)

Од ових полки води линија право у „Модерну“ до полке Жирака.

Сасвим су друкчијег типа Сметаниних 10 игара: *České tance*, I. *Furiant*, II. *Slepička*, III. *Oves*, IV. *Medvěd*, V. *Cibulička*, VI. *Dupák*, VII. *Hulán*, VIII. *Obkročák*, IX. *Sousedská* и XI. *Skočná*. Лист је своју моћну сугестију извршио и на Сметану. По угледу на Листа и Сметана је компоновао читав низ композиција великих пианистичких ефеката: *Allegro capriccioso*, *Romance*, *Caprice*, *Koncertní fantasie* на *české národní písně*, *Na břehu mořském*, циклус *Sny*, *šest charakteristických skladeb*. Савбрио Листовског пианистичког манира је у њима, сва мелодика аутора „Жаморења шуме“ је ту, по осећајним моментима сметанизирана али по спољној техничкој фактури изведена из стила Франца Листа. Разуме се да има извесних изнимака, на пример: *La fête des paysans bohémiens* из циклуса *Sny* је изнад сличних концепција Франца Листа, као и фантазија на чешке народне песме што је изнад Мађарских рапсодија. Али ипак то је низ композиција у знаку пианистичког стила Франца Листа. Чак и Листу омиљене клавирске прераде соло песама прихватио је Сметана и Љубопитљивац од Шуберта добио је у Сметани једног веома окретног аранжера. Смет-

танин моћан дух није сасвим подлегао аутору Мађарских рапсодија — то се мора истаћи. Врло често избија из звукова тих Сметаниних композиција аутор *Années de pèlerinage*-а, бише но аутор *Campanella*.

Али *České tance*, то је низ композиција које сјајношћу техничке обраде, логиком сенке и светлости, духовитошћу ефеката, префињеношћу хармонске и ритмичке концепције — иако им основни технички манир потиче од Лист-Шуманове пианистичке стилистике — иду у најсамосвојнија дела славенског генија, најутанчаније стилизоване ритме, које је икада дао славенски композитор. У свакој од тих игара, била она отмено-мирног, тихог или живог, распуштеног ритма, живи један велики живот, свој, нов, нечувен дотле, силан по емотивности, моћан по експресији свију прелива своје карактеристичности.

Furiant на чешком значи уображенко. Зашто се игра интересантног ритма, у коме после три трохеја долазе два дактила:

— ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — ◡

зове *Furiant*? Израз ове игре има заиста нечег од одлучности која потиче из самосвести:

Vivo, ma non presto.

ff

sf

Чуven је и Fugiant из Продане Невесте у коме се још одређеније поентира ритам три трохеја и два дактила.

Slerička значи кокица. Тема лепо изведена у $\frac{2}{4}$ такту са симетричном поделом само последњи — осми — такт је непотпун, не достаје му једна осмина: као да кокица која какоће изненада престане да какоће, уплашена:

dolce

I 6 V 4 3 F IV 7 I

I Es V 9b II V I V I

Oves (овас) развија се на петотактовној народној мелодији, мирно, Andantino:

p dolce

p

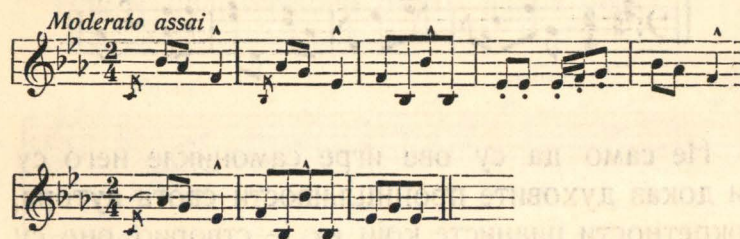
У овим играма има све карактеристике бизарног склопа чешких народних игара. У игри Medvěd, не само да се карактерише трома игра медведа већ је и ритам чудан, супротан Furiant-у: два дактила три трохеја

Сметана је успео да да врло духовиту музикалну дескрипцију једне сцене на селу кад мечкар игра са мечком. Средина је нарочито живо истак-

нута применом Dudácká, пасторалом у Fis-dur-у која сија као средњи део ове успеле игре.

Sibulička, са интересантним фразирањем 1 + 3 такта; Hulán, чија мелодија добија дужину од 20 тактова благодарећи понављању другог двотакта сваког првог полупериода у фрази од 8 тактова, дискретно светли Hulán, рађен у облику фигурираних варијација, као и многе друге од ових игара, па Obkročák, чија тема мора да је послужила и Хајдну за једну симфонију:

Sousedská и Skočná сва у покрету, игре су од специфично ритмичких квалитета озарене племенитошћу мелодијске концепције. Али Durák, бизаран, са акцентом на слабом тактовом делу сваког четвртог такта у полупериодима и синкопираним ритмом стоји по интересантности непосредно уз Furiant:

fp *leggiere e staccato* m. d. ff

m. d.

Не само да су ове игре самоникле него су и доказ духовите проницљивости свога аутора, окретности пианисте који их је створио, оне су типични преставници поетизоване игре у којој се на основи интересантне ритмичке пикантерије развија један живо дескриптиван музички облик. А да би се тај облик подигао на највиши степен, оно што је спољне: ритам као такав, понире у осећајну сферу композитора.

Сметана је у опште интересантан ритмичар, као и сви славенски аутори. Колико је новог акцента

у изненадној подели дводелног такта другог става из Трио у следећу ритмичку особеност:

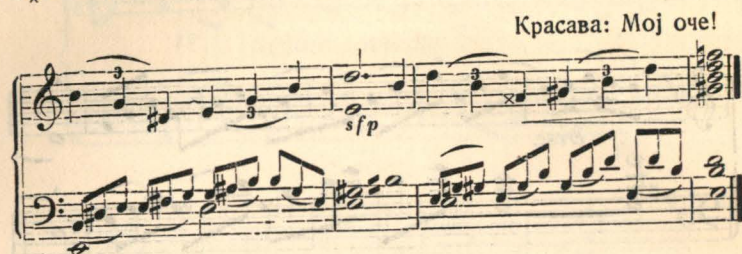
cresc.

Или и овај бизаран ритам из La discorde:

Presto. f sf fs fs 8va

8va

Његове опере доста обилују ритмички новим ефектима. У *Libuše*, на пример:

Као лиричар Сметана је дао 11 соло песама: *První písně*: 1. *Milenčiny oči*, 2. *S Bohem*, 3. *Smutek opuštěné*, 4. *Vyzvání*, 5. *Jaro lásky*, 6. *Válečná ražene* 1846 (првих 4) пета је компонована 1853, а шестој је непознато доба постанка. Друга збирка од пет песама постала је 1879, у доба потпуне глувоће Сметанине. В. Халек, песник из Мајове групе дао му је текст, своје „Вечерње песме“: 1. Ко у златне жице ударати зна, 2. Не каменујте пророке, 3. Чинило ми се, 4. Хеј, каква је радост у колу, 5. На својим песмама подићи ћу ти престо.

Прва збирка је сасвим у домену имитатора Шуманове романтике. Љупке песме у мелодијској и хармонској концепцији, без неког дубљег интереса, али сметановски изразите.

Високо изнад ове збирке је циклус „Вечерње песме“. Ту је Сметана развио мелодијски полет са одушевљењем човека који обожава песму.

Али тежиште Сметаниног рада није у овим лирским облицима, иако су и они моделисани руком мајстора. С тога му и зборови не стоје у линији са скицама, играма или *Má vlast* — партитурама. У његовим хорским песмама има пуноће звука, има и фолклорне дражи (*Сељачка—Rolnická*) има и драматичног пулса (*Три јахача*) и интимне осећајности (*Женски зборови*) и грандиозних акцената (маестетична *Česká píseň*) — али у тим зборовима нема ничега, или бар ничега што би значило амбицију уметника за нечим новим. Врло звучне композиције, врло солидно конструисане. У томе им је и вредност и домет.

Али у толико се моћније истичу симфонијска дела из пера Сметане, и његова три дела из области камерне музике у ужем смислу: већ познати *Trio* и два квартета *e-moll* и *d-moll* и најзад његових 8 опера.

Као симфонијар Сметана је још као врло млад пришао оркестру. Његов *opus 4* је увертира „*Slavnostní uvertira z D-dur*“ из 1849. 1854 компоновао је свечану симфонију у *E-dur*-у са аустријском химном као темом. Сва та дела из првог периода

одају музички темперамент али не и самосвојност тога темперамента. Далеко су значајније тако зване „Шведске“ симфонијске поеме: Ричард III, Валенштајнов табор и Хакон Јарл.

Ове три поеме су резултат рада са Филхармонијом у Гетаборгу. Оне су уједно и доказ Сметанине привржености Листу.

Лист је, као најмонументалнији део свога уметничког рада дао читав низ Симфонијских поема које резултирају из његове спекулације. Не улазећи у генезу тог облика, не проналазећи им прве узор, а узора је било, Лист је, створивши облик симфонијске поеме хтео двоје: да раскине шаблон класичне симфоније рађене у сонатном облику и да створи облик који има програмске тенденције. Својим симфонијским песмама Лист описује душевна стања, спољне историјске догађаје, људе. Свака његова симфонијска поема је облик за себе. Тај облик зависи од садржине која се третира.

Сметана је чуо у Вајмару те поеме и одушевлён њима дао је и он своје три „шведске“ поеме. У њима су историјски догађаји и људи: Ричард III, насилник, човек који пропада због следе амбициозности; Валенштајн и најзад норвешки узурпатор Хакон Јарл. За сваку од ових симфо-

нијских поема постоји и објашњење, по угледу на Листа. То објашњење служи као путоказ кроз композицију.

Високо изнад ових првих покушаја савлађивања слободног симфонијског облика стоји циклус *Má vlast*, несумњиво најкапиталније дело Сметане. У шест симфонијских поема Сметана прича о својој домовини, о њеној прошлости, и њеним чарима. Као пророк, Сметана је у тај циклус унео све оно најлепше што је могао унети један геније и националист.

Má vlast је уметничко дело специфично Сметанино, за њега он нема узора, иако се у основном принципу слободног облика и ту Сметана ослања на Листа. „У симфонијским песмама: „*Má vlast*“ дозволио сам себи да одредим један нарочити тип облика и то сасвим нов тип: оне само носе име симфонијске песме.“ „Нисам непријатељ старих облика — пише Сметана капелнику Чеху 1882 — али у старим композицијама. Никако, пак, нисам за то, да се по узору на те старе облике данас ради...“ И заиста у *Má vlast* има нешто што је ново, сасвим ново. То је: не облик, јер принцип тога облика Сметана је познао код Листа, него дух који веје кроз те симфонијске песме, и, нарочито, успе-

шан склад између апсолутно музички лепога, које се огледа у логичном звучном сенчењу, и програма који не улази сувише у детаље. У тим симфонијским песмама постоји равнотежа између музичара и тонског песника. У томе је величина њихова и њихова снага. У томе лежи и њихов спецификум.

Др. В. В. Зелени дао је песничка објашњења за сваку од шест симфонијских песама која је сам Сметана признао.

ВИШЕГРАД. Са Вишеградом стоји у вези највећи сјај чешке славе.

При погледу на вишеградску стену песник се преноси у давну прошлост и сећа се звукова Лумирове лауте. Под њеним звуцима Вишеград се диже у прошлом сјају крунисан светињама које су се блистале у злату и поносним дворовима пшемисловских кнежева и краљева, пунима ратне славе. Овде у граду сретало се храбро племство уз веселе звуке труба и бубњева, јашући на коњима, поносито; овде се скупљала јуначка војска за бој, док јој се оружје блистало у сунчевом сјају. Вишеград подрхтава у величанственим химнама и јуначким играма.

Растужен давно минулом славом Вишеграда песник опажа и његову пропаст. Разуздана страст љутих бојева разваљује високе куле, пали величанствене светиње и руши кнежевске јуначке дворе. И на место красних песама и јуначке игре, ори се Вишеград дивљим ратним криком.

Страшна бура се стишала. Вишеград је остао нема, пуста слика своје славе. Из његових развалина жалосно звони одјек давно замукле Лумирове песме.

Симфонијска поема Вишеград је, као и Табор, можда најконцизније рађена поема из овог циклуса. Музички материјал и облик почињају на мотиву Вишеграда:

ВЛТАВА.

Два извора избијају из хлада шумавских гора, један топао и весео, други хладан и озбиљан. Брзи њихови таласићи спајајући се, јасно жуборе

преко камења и светлуцају у сунчевом зраку. Од бистрог планинског потока у даљем току постаје речица Влтава, која просеца чешку земљу шумећи све јаче у колико даље иде пролазећи кроз тамно борје, кроз које одјекује ловачки рог хучног лова. Пролази кроз свеже њиве одакле се чује крепка свирка: свадба, игра и весеље. У ноћи, при месецини русалке воде своје коло по њеним златним таласима у којима се из далека огледају озбиљне тврђаве, споменици давне ратне и ритерске славе. Код Светојанских спрудова Влтава шуми својим водопадима, продире између планинског стења и ломи своје таласе пробијајући се кроз разбацане блокове стеновитих каменова. Одатле, ушавши у широко речно корито достојанственим током иде ка Прагу где је дочекује стародревни Вишеград. Влтава ту јури свом силином и славом да умакне погледу песника у даљину.

Мотив Влтаве:

који доцније добија у овакав диалогизирајући облик — два поточића из извора:

доминира целом симфонијском поемом.

ШАРКА то је симфонијска поема испуњена историјом чешких амазонки:

Шарка, разочарана у љубави, пуна гњева, бесни против целог мушког рода: са њиме се девојке амазонке боре на живот и на смрт.

Ритер Цтирад излази против њих са својом дружином, на далеко и на широко чује се његов весели поход. Изненада му допре до ушију болни вапај и гле! за дрво привезане девојке. То је лукава Шарка. Прави се као да је од својих другарица издана и везана за дрво да би погинула. Цтирад не може да одвоји очи од њених дражи, љубавна га чежња све више обузима и он, подавши јој се сасвим, одрешује Шарку.

Распусно весеље! Дружина се растурила по пољу. Уз слатку медовину војници заборављају сваку опасност. Пију, певају до дубоке ноћи. Мир настаје тек када сви пијани заспе. Тада Шарка даде знак шумским рогом. Из шуме јој одговарају друге и ево их са свију страна. Нападнувши на поспале војнике побију их све. Освета слави свој пир.

Главни мотив Шарке је ванредно пластичан и изразит:

То је дух ратнички у амазонки. Али то су и жене. Мотив који карактерише њихову женственост појављује се једанпут, као друга тема:

Љубавна сцена Шарке и Цтирада је проткана темом:

V. *Tabor*
Molto "Xio, je Bozi kojimica"
Lento (♩ = 46)

Прва страна партитуре за симфонијску поему Табор.
Рукопис из 1878.

ИЗ ЧЕШКИХ ЛУГОВА И ГАЈЕВА је четврта симфонијска поема овог циклуса.

Једнога красног летњег дана стојимо у пространом чешком пределу чији цветни накит, весело рухо и мирисав ваздух уносе духа у заносно струјање. Из општег весеља истиче се свеж и прост одјек сеоског спокојства.

Удаљујући се од људске граје улазимо у хладовити мирни гај. Од лаког поветарца шушти грана додирујући другу грану, па онда цео пространи врт одјекује шумљењем са којим се слива брбљање бескрајно веселих птица. У тој химни природе одјекује из удаљене шуме сањиви звук ловачког рога.

Моћни замах ветра прекида ову чаробну тишину доносећи на махове испрекидан одјек људског весеља. Ево га све ближе, најзад стижу људи играјући у весељу и радости, а нихово блаженство се шири преко плодних њива чешке земље, као и чешка народна песма.

Сиже је сродан пасторалној симфонији од Бетховена. Сметана га је обрадио уносећи у њега сву фолклорну драж чешке песме и игре.

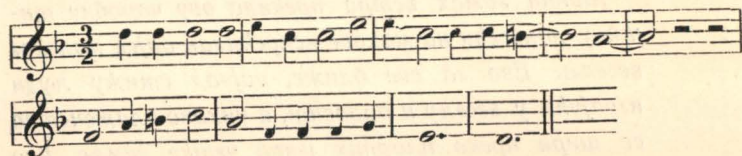
Табор и Бланик су две историјске поеме из доба хуситских ратова.

ТАБОР.

„Ко сте божји ратници?“ тако се разлегала по целом хришћанству песма хуситске браће, када су хусити излазили из свога града на Табору. Тамо су себи основали стално седиште да би били заштита својим ратницима на огњишту слободе и расаднику њихове вере.

Заносна песма распаљивала је у Таборанима храброст, када су имали поћи у бој за своје велико убеђење, и давала им вере да ће њихова побожна ствар победити. И у боју, на ужас непријатељу одјекивала је та песма као знак да неће издати божју истину ма сви за њу пали.

Цела поема почива на хуситском коралу:

БЛАНИК то је пророчанска визија будуће славе и величине чешке, као и у свечаној опери Libuše.

Када су хуситски ратови прошли, сви јунаци из славних хуситских бојева повукли су се у брдо

Бланик крај Табора и чекају тамо, уснули за многе векове, час када ће их народ позвати на бранич, кад нужда затражи.

Око брда, у коме спавају ратници, влада дражесан и свети мир природе. Све је у бујном зеленилу, и пастир тамо чува стадо. Идилчна тишина је.

Али доћиће час када ће се из брда дићи моћне делије да би помогле притиснутој домовини и да би народу повратиле стару слободу и сјај.

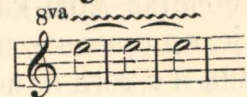
У ред ових симфонијских поема иде и квартет „Из мога живота“.

„Хтео сам,“ каже сам Сметана, „тоновима да опишем свој живот:

Први став: у младости љубав за музику, романтика преовлађује, бескрајна чежња за нечим што нисам могао да искажем или нисам могао јасно себи да преставим, и као да од некуд долази опомена да ће несрећа доћи

дуг издржан тон у финале

итд.

потиче из овога почетка; то је оно мистериозно пискање највиших тонова у мом уху са којим се 1874 навестила глувоћа. Ову малу игру до-

зволио сам себи с тога што она наглашава несрећу, за мене значајну.

Други став: *Quasi Polka* води ме у весели живот моје младости, у које сам доба сав свет обасипао комадима за игру, чак сам и сам свуда вио познат као страсан играч и т. д. Средњи део *Meno vivo (Des-dur)* јесте онај део који је, по мишљењу господе извођаче, немогуће свирати... Обраћам пажњу на то да сам њиме хтео да искажем тоновима своје успомене на племићске породице у којима сам провео више година...

Трећи став: *Largo Sostenuto* сећа ме на блаженство моје прве љубави за девојку која ми је доцније постала верна жена.

Четврти став: Сазнање особености националног елемента у музици. Радост са успеха у том правцу до тренутка прекида, који настаје услед катастрофе. Почетак глувоће. Поглед у тужну будућност, мало наде на поправку стања. То је само једно болно осећање када помислим на прве почетке моје каријере.

То је, од прилике, циљ ове композиције која је интимна и с тога намерно написана за 4 инструмента, који, као у уском кругу пријатеља, причају међу собом о томе што ме тако неизречно мучи. Иначе ништа.“

Тај, тако рећи, психолошки програм извео је Сметана 1876 са бескрајно искреним изразом, створивши своју аутобиографију испричану тоновима и звуцима.

Као оперски композитор Сметана је учинио један компромис између принципа Рихарда Вагнера и старог оперског шаблона. Тај компромис је дао сјајне резултате, тако да је немогуће говорити о Сметани као о једном од уметника вагнеровске епохе који се окретао око пола: Рихарда Вагнера. Опере Сметанине нису *circum-*поларне опере. Оне су моћан израз једне јаке индивидуалности која је примила у себе значајне тековине које се традиционално провлаче од доба Ренесансе, и које је обогатио Рихард Вагнер и Сметана је, примивши све то у себе извршио преламање свега тога кроз призму своје индивидуалности. Отуда су његова оперска дела стилски тако кристално чиста и специфично Сметановска. „Не подражавам ни једном чувеном композитору; ја се само дивим њиховој величини и узимам за себе све оно што у уметности сматрам за добро и лепо, а нарочито оно што је истинито. Ви то код мене одавна познајете, али други то не знају и верују да ја уводим вагнеријанство!!!... Имам пуне руке посла и са

сметанизмом, главно је само да је стил искрен“ (Сметана Чеху 4 XII 1882).

Међу Сметаниним операма има пет типова: пре свега тип комичне опере који му је одлично „лежао“ у природи и коме типу припадају: Продана Невеста (1866), Две удове (1874), Тајна (1878) и Ђаволова стена (1881—1882) која има и романтичне примесе, затим: опере типа Велике опере: Бранденбуржани у Чешкој (1863), после тога тип свечаног оперског приказања: то је Либуша (1871—1872) и народне игре: то је Пољубац (1876), и најзад једина трагична опера из пера Сметане: Далибор.

Историја и народни живот су основни извори оперских сижеа Сметаниних бинских дела. Колико је Сметана био јак драматичар, како је био музичар *par excellence* најбоље се види из чињенице, да се његова бинска дела одржавају на сцени и да су многа прешла и границу отаџбине, и поред, у главном, невешто израђених либрета, јер музика спасава све.

Сметана је у оперски облик унео све преливе своје богате музичке душе; Сметана је у оперском облику дао најмоћније акценте свога драмског расположења, сву милостиву топлину своје лирске мелодике, сву звучну архитектуру моћног

ансамбла вокално-инструменталног. Његове опере су синтеза диференцираних осећаја његове душе; у њима почива Сметана, покретач новог доба чешке музичке културе.

Свако оперско дело Сметанино има стил за себе који одговара сижеу. „Речи либрета и карактер целог дела мора да вреди. — Уосталом неколике деценије сам у томе правцу вршио проучавања и истраживања и готово увек тако пишем — с тога је и свако моје оперско дело — друкчије.“ Благодарети томе Сметана је елементе музике разгранаво у опери, они бујају у напону креативне снаге песника помоћу тонова. Оркестар је фактор као целина, симфонијски је обрађиван и оживљује радњу.

У свој тој маси музикалних ефеката, кроз сву своју генезу композитора, Сметана је прошао идући за логичним развојем ствари. Али Сметанина концепција је нова, и што је врло интересантно: Сметана, у главном диатоничар, умео је да нађе и хармонске релације одважне али сјајне.

Само два-три примера.

Како је сугестивна суперпозиција тоналитета у овим тактовима из Trio:

F-moll и C-dur један изнад другогa где subsemitonium C-dur-a игра улогу и IV алтерираног ступња у f-moll-y. Осим тога сукоб низа малих секунди a-as и h-b даје особити акценат овој хармонској бизарности;

или, уводни тактови за виолински комад: Из домовине, где Сметана са лакоћом прелази из d-moll-a у H-dur, прогласивши IV алтерирани ступањ d-moll-a, тон cis, за основни тон скретничне доминанте доминантног трозвука у H-dur-y. Једна латентна хроматика од особите дражи:

Последња фотографија Сметанина
18 Септембар 1880
по клишеу Глатер у Литомишлу.

Или ови тактови из партитуре за Две удовице:

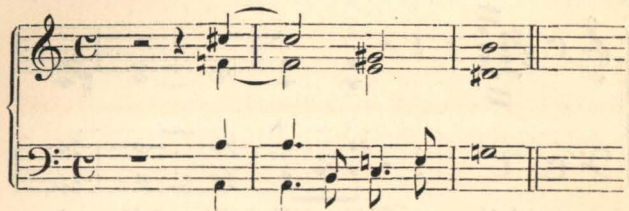
α

A V C VII f IV $\begin{pmatrix} V \\ 6 \\ 4 \end{pmatrix}$ IV *fis* V I

VI V C V $\begin{pmatrix} 4 \\ 3 \end{pmatrix}$

δ

Или „Мотив злог духа“ из Ђаволове стене:
три сукцесивна прекомерна трозвука,

И тако даље.

Сметана је био уметник који је прошао кроз строгу школу, он је знао све тајне музичке технике и када је у писму Прохаски из 1877 рекао „Ничег особитога нема у мојим хармонизацијама, осим онога што се налази у свакој књизи науке о хармонији. На жалост, њу сам затурио негде међу старе списе у сандуку....“ он је био више скроман, но што је дозвољено великим људима.

III. СМЕТАНА И МУЗИЧКИ ГЕНИЈЕ СЛАВЕНСТВА.

Беджих Сметана је био уметник снажне индивидуалности и здраве музикалне интуиције. Његово уметничко дело је апотеоза чешке народне песме и чешке народне игре. Самосвојан у изразу Сметана је типичан преставањик специфично чешког музичко-националног типа, али је у исти мах и преставањик музикалне снаге која почива у славенској раси. Та снага је несумњива, она је значајна и напон те снаге је неизмеран. Она се данас осећа више него икада. А што се та снага данас осећа више него икада заслуга је и оца чешког музичког национализма, Беджиха Сметане, композитора Продане Невесте.

Није то пука случајност што се око половине прошлога века почињу заталасавати славенске масе. Славенска племена, чудном игром судбине подељена, разједињена, у једном тренутку који преставања неминовни ступањ еволуције, дигла су изненада главу. И од Урала до Јадранског мора, и од Северног мора до утоке Вардара у Јегејско

море, над Славенима је прострујао један моћан талас који је дирнуо њихова чела, који је освежио њихова тела, који је напојио њихове душе неслућеном лепотом. И тада се родила једна велика мисао, мисао о потреби најбрже и најрадикалније еманципације славенских племена од звију страних утицаја. „Бити свој“ постало је гесло нових нараштаја, чувати националну свест, бранити националну част значило је: знати циљ живота. И славенски народи чија уобразиља од искони живи у лепоти визија, чији се дух напаја песмом и чије све биће титра у екстази милостиве топлине или снажног ватреног беса, славенски народи су се повукли у себе да на дну својих душа нађу бисер најчистијег сјаја, најприроднијих прелива, најуглађенијег облика, и да тај бисер, када га нађу, изнесу на видело да сине свим блеском своје чистоте.

На културном попришту беше се појавио нов чинилац, млад, свеж, одважан, срчан и срдачан у исти мах. Бистрина погледа, гипкост душе и духа, топлина осећаја и снага одлучности од прве појаве Славена на позорници новог културног живота наших дана, пали су у очи као нешто необично, дотле нечувено, као нешто што мами, али што је у исти мах и једно громко: Memento!

Народи германске и латинске расе са својим далеким културним традицијама, које су нарочито код Латина значајне и дубоке, били су на зренику свога развитака. Природни извори су били исцрпљени и настало је доба интелектуалне спекулације или духовитог експериментисања. Колективизам је почео да уступа пред индивидуализмом. Из масе су се почели издвајати појединци не као синтетичари чежња и идеала масе, већ као изнимци специфичних, личних, вредности. И те личне вредности почеле су да ударају свој печат маси, да је воде путем којим појединци, изнимно даровити и школовани лако иду, али који је тежак за оне који су живели у примитивизму. И тако се после једне велике и снажне народне културе која је владала вековима, развила нова култура: култура појединаца, често ничим непривезаних за друштво у коме су поникли, за традиције тла на коме су угледали први сунчев зрак.

Та индивидуалистичка култура може имати, и има, сјајних одлика; она може имати, и има, и значаја. Али да ли је то знак прогреса или знак застоја иза кога може да настане и опадање, изумирање, умирање, то су проблеми који још нису решени? Да ли је префињена сенси-

билности Клода Дебисиа и Пола Дика конструктивнија од монументалности Макса Регера? Да ли је каприс Франца Шрекера карактеристичнији и значајнији од моћне звучне архитектуре Венсана д'Ендија? Да ли Феликс Вајнгартнер, проповедник класицизма, вреди данас више од експериментатора крајње левице: Шенберга, Онгера, Мијоа, Хабе? То су питања на која се може лако одговорити, али на која је исто тако тешко одговорити као што се мисли да нема никакве тешкоће наћи одговора на њих.

Средња Европа је и социално и интелектуално завитлана. Људи који умеју да гледају у ствари и који су у ствари загледали дубоко рекли су, са мало страха, забринути: нова снага наилази, њу доносе Славени.

Славени су донели и нову снагу на пољу музичке уметности. Ту снагу Славени носе и доносе с тога што је колективизам још увек доминантан чинилац у животу Славена. Кроз душе Славена веје један дах, Славене води једна мисао. Чак и онда када се поколебају редови међу Славенима и када се дигне брат на брата, чак и онда се види да тај покрет не потиче из душе. У души је увек нешто што је општа својина, општи атрибут темперамента и свести Славенске расе. Ако

се пак хоће нешто мимо тога, разлог томе ваља тражити у утицајима с поља.

Славени су донели, и носе још увек, и за дуго ће још носити нову музичку снагу с тога што су имали извор из кога ће да захите, што су имали богате ризнице у којима ће да нађу блага. Тај дубоки извор, та богата ризница на музичком пољу код Славена, то је њихова народна песма. Србин, Чех, Словенац, Словак, Пољак, Рус, Хрват, сви они имају народно музичко благо специфично ниансирано у погледу племенских фолклорних одлика. Једна основна црта, међутим, провлачи се кроз све то музичко благо, расна црта: топла сета, меланхолија. Уз ту црту иде још једна: живи, одрешити, здрави пулс ритма игре. Милостива осећајност славенске душе, необуздан полет славенског здравља огледају се у свима еманацијама културног живота славенског, па се огледају и у музици.

Музичари-ствараоци код Славена, захваћени моћним таласом пробуђене националне свести, учинили су један одлучан гест: сишли су до народа. У мирно летње предвече, када се на, још сасвим прозирном, небу види беласање Вечерњаче; — у глуху ноћ, када у куту негде пулсира живот; — у зору када забеласа дан на обзорју

и Зорњача одмењује Вечерњачу; у подне када живот буја од снаге и замаху; у зиму, у лето, с пролећа и за суморних позлаћених јесењих дана, национални композитори славенски прислушкивали су песме које су се извијале из „простих душа“ и које су трепериле на уснама сељака. И ту, на извору неукрашене, спонтане лепоте, лепоте која извире из вечности и која увире у вечност, они су нашли саме себе.

Мусоргски, гениални аутор Бориса Годунова, и Дечје Собе, и циклуса Песме и игре смрти, иницијатор савременог експресионизма, учитељ Клода Дебисија, велики је не с тога што је мање или више окретно и интересантно моделисао музички облик, већ с тога што је у своје концепције облика уносио садржину нову, никада дотле нечувену, националну садржину прво руског обележја а после тога и свеславенског обележја. Шопен, отмени Шопен је на основама ритма мазурке, и краковјака, и полонезе израдио своја дела која по духу одишу национализмом пољске крви, али и префињеном елеганцијом темперамента латинске расе. Римски-Корсаков, Љадом, Мјецеслав Карловиц, Сигмунд Носковски, унели су у своја дела све оно што карактерише славенски музички

геније да се, као куриозни Римски-Корсаков, окрену и ка Истоку, његовим дражима, његовој сансуелној префињености.

Велика је моћ у делима тих аутора.

Чешки народ ни по чему не изостаје иза осталих славенских народа, на против: Чеси су дали музичаре који су снагом свога полета, непосредношћу свога талента, продубљеношћу свога израза, израђеношћу своје артистичке културе не само стали у прве редове музичке културе славенског обележја, него су постали чиниоци у музичком културном животу човечанства.

Први иницијатор тога правца код Чеха је био Беджих Сметана. И он је као и други великани славенске музичке културе сишао у народ да се напоји на извору лепоте народног музичког блага. Чешки музички фолклор је и њему био основа као и Шопену пољски а Римском-Корсакову и Мусоргском руски музички фолклор.

И Сметана је, као сви уметници од значаја био савладао музичку технику до танчина, са циљем да му ништа не смета при изразу свога личног унутрашњег живота помоћу звучних комбинација.

У великом заносу шесдесетих година, када

је код нас скромно радио Корнелије Станковић своје готово дилетантске обраде наших, српских, народних мелодија, и Сметана је пошао у народ. Уметник гениалних наклоности Сметана је доживео свој рођени препород. И после лутања од Моцарта преко Шумана до Листа он је остао веран само Шопену. По узору на песника Мазурки, Сметана је израдио читав низ поетизованих чешких игара, створио је, осим тога и нешто више, много више но његов први узор, Шопен, створио је националну оперу и стил националне камерне музике и симфонике.

Потпун дух, заинтересован за све музичке облике, Сметана је у тренутку народног буђења код Чеха, не само прихватио ту патриотску идеју, него је тој идеји дао и конкретног оваплоћења.

Његово дело је израз једне огромне креативне снаге композитора, оно је замашна тековина наше славенске културе. Помоћу тога дела Сметана долази међу прве од првих музичара славенске расе, иде међу оне светле и велике духове који су више него ишта друго учинили да несловенске расе искажу свој страх од пробужених Славена и да — можда и преко воље — признаду: да се ново сунце културе чове-

чанства рађа од славенских страна. И Сметана је својим делом покренуо нове нараштаје чешких композитора који су настављајући дело Сметане, његово у првом реду па затим и дело Дворжака, створили једну моћну уметност сву истесану од мрамора.

У Сметанином делу не крије се спољни гест, блеф. Он је, поштено надахнут, својим генијем извајао лепоту своје срдачне, милостиве, топле природе са толико непосредних акцената, са толико бујном осећајношћу, са толико фолклорне, али минуциозно стилизоване, боје, са толико пикантног, и живог, и моћног, понесеног ритма, тако да ми, слушајући звуке његове музике, проживљујемо интимну топлину славенске осећајности и дитирамб славенске крви. Целим својим бићем Сметана је дубоко у Славенству и црпећи хране из тога богатога тла, Сметана се извио високо носећи на своме врхунцу лепоту која се не гасне.

Он је умро у страшним, паћеничким, мукама у лудници у Прагу; али са његовом смрћу није умрла и идеја коју је он изнео на својим плећима. Ми мирно и са поносом чекамо час када ће у узајамном налету свију славенских племена да се победоносно поборе стег славенске му-

зичке културе високо, небу под облаке, стег који је развио и Сметана, као један од првих славенских музичких генија и који је тај развијени стег са радошћу носио кроз сав свој живот.

Тај тренутак победе Славенства није далеко. Заслуга за то припада и великом чешком композитору Беджиху Сметани.

СПИСАК ГЛАВНИХ ДЕЛА СМЕТАНЕ:

Опере:

1. Бранденбуржани у Чешкој (1863).	5. Две удовице (1874).
2. Продана невеста (1866).	6. Пољубац (1876).
3. Далибор (1867).	7. Тајна (1878).
4. Либуша (1872).	8. Ђаволова стена (1882).

Симфонијска дела:

1. Ричард III. (1858).	2. Влтава
2. Валенштајнов табор (1859).	3. Шарка
3. Хакон Јарл (1861).	4. Из чешких лугова и гајева
4. Моја домовина (1874 — 1879).	5. Табор
1. Вишеград	6. Бланик
	5. Прашки карневал (1883).

Камермузичка дела:

1. Trio у g-moll-у за виолину, виолончело и клавир (1855).	3. Други гудачки квартет у d-moll-у (1883).
2. „Из мог живота“ гудачки квартет (1876).	4. Из домовине, дуо за виолину и клавир (1880).

Композиције за клавир:

1. Шест карактеристичних комада, ор. 1 (1848), 2 свеске.
2. Листићи у споменици, ор. 2. (1851).
3. Салонске полке (три), 7 (1855).
4. Поетичне полке (три), 8 (1855).
5. Скице (1857), 2 св. ор. 4 и 5.
6. Успомене на Чешку у облику полке, ор. 12 и 13 (1861), 2 свеске.
7. На обали мора, концертна етида (1862).
8. Сни (1875):
 1. Мртва срећа
 2. Утеха
 3. У Чешкој
 4. У салону
 5. На граду
 6. Свечаности на чешком селу.
9. Чешке игре (1879):
 - I. Четири полке у Fis, а, F, В.
 - II. Furiant, Slepíčka, Oves, Medvěd, Cibulíčka, Dupák, Hulán, Obkročák, Sousedská, Skočná.

Вокалне композиције:

1. Одрод (ренегат) мушки хор (1860).
2. Три јахача, мушки хор (1863).
3. Сељачка, мушки хор (1868).
4. Чешка песма, мешовити хор уз пратњу оркестра (1868).
5. Песма на мору, мушки хор (1877).
6. Три женска хора (1878):
 1. Моја звезда
 2. Запад сунца
 3. Полетеле мале ласте.
7. Вечерње песме (1879), пет соло песама.

БИБЛИОГРАФИЈА.

ВАЖНИЈИ СПИСИ И ДЕЛА О СМЕТАНИ.

- VI. Helfert*: Smetanismus a wagnerismus (Hudební knihovna časopisu »Smetana« č. 3).
- K. Hoffmeister*: B. Smetana. Život a jeho dílo (knihovna »Hudební Budče« č. 1. 1917).
- O. Hostinský*: Bedřich Smetana a jeho boj o moderní českou hudbu. (Laichterův výbor nejlepších spisů poučných. Sv. XIV. 1901.)
- VI. Knittl*: Bedřich Smetana (knihovna »Smetany«. Sv. XIII.).
- Jan Löwenbach*: Dr. Ludevít Procházka, první apoštol hudby Smetanovy (Hudební Matice Umělecké besedy).
— B. Smetana a Dr. L. Procházka. Vzájemná korespondence. (Uměl. beseda 1914.)
- Dr. Zdeněk Nejedlý*: Smetaniana I. (Spisy menší Zdeňka Nejedlého. Sv. I. 1922.)
— Bedřich Smetana. („ARS“ sv. 1.)
— Zpěvohry Smetanovy. (Sbírka přednášek a rozprav ř. V., č. 5., 1908.)
— B. Smetana. (Duch a práce. Sv. III. 1903.)
— B. Smetana a kulturní politika F. L. Riegra. (Hudební knihovna časopisu »Smetana«. Sv. 17.)
— Bedřich Smetana. I. Doma. (Smetanovo dětství a chlapectví.) 450 stran, 50 reprodukcí. Nákladem Hudební Matice. Cena 75 Kč. (1924)
— Bedřich Smetana. I díl. Ve »Zlatorohu«, nákladem »Mánasa«.
- Jaromír Fiala*: Smetanovo číslo »České Osvěty«, 1923. Vydal Svaz osvětový v Praze.
- Ad. Piskáček*: B. Smetana: »Má vlast«. (Knihovna »Smetany« č. 14.)
- Ferd. Pujman*: Poznámky o dramaturgii Smetanových oper.

J. Srb-Debrnov: Z deníku B. Smetany. (Knihovna »Dalibora« sv. 1. 1902.)

Dr. V. V. Zelený: O B. Smetanovi.

Fr. Ritter: Frédéric Smetana. Edition Alkan. Paris.

Bronislav Wellek: Friedrich Smetana's Leben und Wirken. Prag. Fr. A. Urbánek 1900.

Dr. Otto Klanwell: Geschichte der Programmusik, str. 354—371, Leipzig. Breitkopf und Härtel.

E. Istel: Die Moderne Oper. (Aus Natur und Geisteswelt № 495.)

R. Batka: Die Musik in Böhmen. (Die Musik. Band 18—Marquardt & Co. Berlin).

Oskar Bie: Die Oper. (Fischer-Verlag, Berlin.)

Dr. Ernst Rychnowsky: Smetana-Monographie. (Schuster und Löffler, Leipzig 1924).

Целокупна дела Сметанина излазе у новом издању у редакцији професора Др. Зденка Неједлија као државно издање.

Досадашњи издавачи Сметаниних композиција: М. Urbánek, Fr. A. Urbánek, Umělecká beseda, Barvitiova Edice, Universal-Edition, Edition Peters.

Inv. br.
39285

SAVEZNO IZVRŠNO VEĆE
CENTAR ZA INFORMACIONU I
DOKUMENTACIONU DELATNOST
Inv. br. 5473
SIGN.

